Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزى

ҲИЖРИЙ:
ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ
ШАВВОЛ, 9-КУН
•
ШАМСИЙ,
1370 ЙИЛ
САВР, 5-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган — 1991 йил 24 апрель, чоршанба, 78-сон — НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

Ёшларнинг халқаро бирдамлик куни

СУРАТДА: республикамизда таълим олаётган хорижлик талабалар.

Еркин БОТИР олган сурат.

Ўзбекистон ва Туркманистон:

ҲАМКОРЛИК ҚИРРАЛАРИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ПРЕЗИДЕНТИ И. А. КАРИМОВ БОШЧИЛИГИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ ДЕЛЕГАЦИЯСИ 19—21 АПРЕЛЬ КУНЛАРИ ТУРКМАНИСТОНДА БЎЛДИ

Делегациянинг сафар дастурида, протоколда белгиланган расмий тадбирлардан ташқари, республика билан танишиш учун сайр қилиш, халқ бахшиси Ораз Солирнинг 115 йиллигига бағишланган тантаналарда, Туркманистонда Алишер Навоий кунларининг очилишида қатнашиш кўзда тутилган эди.

20 апрель куни С. А. Ниёзов ва И. А. Каримов, Туркманистон ССР ва Ўзбекистон ССР давлат делегацияларининг аъзолари атоқли туркман мусиқачиси Ораз Солир туғилиб ўсган Серахс районига келдилар. Серахсликлар миллий мусиқа маданиятининг кўпгина ажойиб саҳифаларини очган ўз юртдоши хотирасини ардоқлаб асрамоқда. Серахс атрофида бўлиб ўтган халқ байрами бунинг исботи бўлди. Баҳор лолаларидан бамисоли гилам тўшалгандек каттакон далада бўлиб ўтган бу байрам кўркам ва унутилмас манзара касб этди. Бу ерда хонанда ва созандалар бирин-кетин ўз санъатларини намойиш қилдилар, бақувват ва эпчил полвонлар куч синашдилар, халқ ҳунармандчилиги усталари ўз маҳоратларини кўз-кўз қилдилар.

С. А. Ниёзов ва И. А. Каримов тантана қатнашчиларини табриклаб нутқ сўзладилар.

Шу куниёқ Туркманистон ва Ўзбекистон раҳбарлари Бадхиз қўриқхонасига бордилар. Бу йил унинг ярим асрлик юбилейи нишонланади. Даҳшатли 1941 йилнинг декабрь кунларида барпо этилган бу қўриқхона республиканинг ноёб наботот ва ҳайвонот дунёсини сақлаб қолиш ва кўпайтиришда кўп иш қилди. Ҳозир қўриқхонада ҳайвонлар, паррандалар, ўсимликларнинг юзлаб турлари бор. Ҳурматли меҳмонлар табиатни муҳофаза қилиш ишининг ташкил этилиши билан, қўриқхона ходимларининг илмий ишлари билан қизиқиб танишдилар.

И. А. Каримов Туркманистонда бўлган вақтида Ўзбекистондан чақирилган чегарачи жангчилар ҳузурига борди, уларнинг турмушини, хизматини қизиқиб суриштирди.

21 апрель куни С. А. Ниёзов билан И. А. Каримов эрта тонгда Ашхобод районидаги «Социализм» колхозига йўл олдилар. Ҳозир бу ерда кўкламги дала ишлари авжи қизиган пайт.

Сўнгра Туркманистон ССР Президентининг қароргоҳида Туркманистон ва Ўзбекистон давлат делегациялари ўртасида расмий музокаралар бўлиб ўтди.

Шундан кейин Туркманистон ССР билан Ўзбекистон ССР ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартномани, шунингдек иккала республика ҳукуматлари ўртасида 1992—1995 йиллардаги иқтисодий ва маданий ҳамкорлик ҳақидаги битимни имзолаш маросими бўлди. Ҳужжатларни Туркманистон ССР Президенти С. А. Ниёзов билан Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов имзоладилар.

И. А. Каримовга сўз берилди.

Агар бугунги воқеага сиёсий жиҳатдан баҳо берадиган бўлсак, мамлакатимизда рўй бераётган вайронагарчилик жараёнлари асосида, марказ билан иттифоқдош республикалар ўртасидаги ўзаро муносабатлар кескинлашган бир вақтда, бутун совет халқини ташвишга солаётган миллатлараро катта зиддиятларни ҳисобга оладиган бўлсак, бизнинг шартномамиз жуда муҳим аҳамиятга эга. Чунки биз, аввало, мамлакатимиз миллатлари ва халқлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни чуқурлаштириш ва яхшилаш зарурлигини ҳозирча тушунмаётган ва унга етарли баҳо бермаётган кишиларнинг ҳаммасини, барча республикаларни бизга эргашишга таклиф қиламиз. Бу жуда чуқур маънавий аҳамиятга эга. Шундай йўл билангина мамлакатимизда миллий тотувликни таъминлашимиз, республикалар ўртасида ҳамжиҳатликка эришишимиз ва энг асосийси хонадонимизда тинчлик ва осойишталикни таъминлашимиз мумкин. Бусиз менимча, бутун совет Иттифоқини ривожлантириб бўлмайди, деб таъкидлади Президент.

Агар иқтисодий нуқтаи назардан гапирадиган бўлсак, республикаларимиз халқ хўжалигининг умумий ривожланишига кўра ҳам бир-бирига ўхшаш. Афсуски, бугунги кунда биз бесўнақай иқтисодиётга асосланган қолоқ халқ хўжалигига эгамиз, у ўзбек ва туркман халқларининг ҳам, республикамизда яшаётган бошқа халқлар вакилларининг ҳам манфаатларини бирдек камситади. Энди бундай аҳволга тоқат қилиб бўлмайди. Республикаларимиз жуда катта маъдан—хом ашё ҳамда қишлоқ хўжалик заҳираларига, инсоний зарур имкониятларга, меҳнаткаш, қандай ишлашни биладиган халққа эга. Биз, раҳбарлар, иқтисодиётимиз аввалгидек қолоқ бўлиб қолишига йўл қўя олмаймиз, бунинг натижасида халқларимизнинг турмуш даражаси кўп кўрсаткичлар бўйича умумиттифоқ даражасидан икки-уч баравар паст бўлиб қолган эди.

Шартномадан кўзда тутилган бошқа мақсад —халқларимизга муносиб турмуш бахшида этиш йўлида куч-ғайратларни бирлаштиришдир.

Афсуски, бундай аҳвол кўп йиллар мобайнида вужудга келди. Ўзбекистон билан Туркманистон хом ашё етказиб берар, ундан ривожланган республикалар даромад қилишарди. Ана шу нарса уларга бозор муносабатларига ўтиш шароитида янада юксакроқ даражада ривожланишига имкон яратмоқда.

Биз шу муносабат билан ўз хом ашёмиз — ўз бойлигимиз қўлимизда бўлиши учун ҳаракат қиляпмиз ва ўз олдимизга шу вазифани қўйганмиз. Биз хом ашёдан тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришимиз ва республикаларимиз эҳтиёжини қондиришимиз керак. Бу эса барча кўрсаткичлар бўйича умумиттифоқ даражасига етиб олиш, Ўзбекистон ва Туркманистонда яшаётган кишиларнинг турмуш шароитини яхшилаш имконини беради.

Бизнинг мақсадимиз битта. Шартномани тузар эканмиз, бу мақсад — республикаларимиз мустақиллигини таъминлашдан иборат эканини яна бир бор айтамиз. Мустақилликни биз республика ҳудудидаги ҳамма нарса халқларимизнинг бойлигидир, деб тушунамиз. Ва бу бойликдан энг аввало уларнинг манфаатлари йўлида фойдаланилиши керак. Барча қарорларни халқларимиз, қонун чиқарувчи ва ижроия олий идораларимиз қабул қилиши учун зарур ҳуқуқ ва шарт-шароитга эга бўлишимиз лозим. Марказга қандай ваколатлар берилиши мумкинлигини ўзимиз ҳал қилишимиз даркор. Иттифоқ идораларини ҳам республикалар тузиши керак.

Халқаро, давлатлараро, миллатлараро муносабатлар ҳам худди шундай асосда қурилмоғи лозим. Бизнинг ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий, ҳам халқаро ҳуқуқларимизга кафолат берилиши керак.

Ўзбекистон ва Туркманистонда яшаётган халқларнинг келажак авлоди, ўзбеклар ва туркманларнинг келажак авлоди ҳақида алоҳида гапириш керак. Ҳаддан ташқари кўп вақт бой берилди. Биз келажак авлод ҳозирги авлод сингари яшаши учун на сиёсий, на маънавий ҳуқуққа эга бўлмаслигимиз керак.

Бугун шартномани имзолар эканмиз, республикаларимизнинг иқтисодий, сиёсий жиҳатдан ривожланишига хизмат қиладиган ва шу тариқа келажак авлод муносиб яшаши учун барча шарт-шароитни яратадиган асосни белгилаб оляпмиз. Биз болаларимиз ва набираларимиз ҳозирги замоннинг барча қадриятларидан баҳраманд бўлишларини, мамлакатимиздаги ва хориждаги энг яхши олий ўқув юртларида билим олиш имкониятига эга бўлишларини таъминлашимиз лозим. Биз Ўзбекистонда худди шундай сиёсат юргизаяпмиз ва бунинг учун маблағларни аямаяпмиз. Ўйлаймизки, бу сиёсат ўзини тўла оқлайди.

Ўзбекистон ва Туркманистон делегацияларининг бу галги учрашуви, Ўзбекистон ССР билан Туркманистон ССР ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартноманинг, шунингдек ҳукуматлараро битимнинг имзоланиши бир қанча муҳим хусусиятларга эга, деди Туркманистон президенти С. А. Ниёзов.

Масалан, улар сиёсий, маънавий-мафкуравий соҳаларда нималардан иборат?

Республикаларимизнинг ҳар бири ССР Иттифоқининг янгиланган таркибида мустақил давлат эканини эътироф қилади ва у ёки бу мамлакатнинг давлат мустақиллигига зарар етказиши мумкин бўлган ҳатти-ҳаракатлардан тийилиб туриш мажбуриятини олади.

Биз ҳар бир республика ўз ҳудудида тўла ҳокимиятга эга бўлишини, ҳар бир халқнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ва ўзини ўзи бошқариш, ўз тараққиётининг барча масалаларини мустақил ҳал қилиш ҳуқуқи эътироф қилиниши кераклигини айтдик. Биз республикаларимизнинг ҳудудий яхлитлигини тан оламиз ва ҳурмат қиламиз, СССР доирасида ўртамизда вужудга келган давлат чегаралари дахлсиз деб ҳисоблаймиз.

Биз миллий худбинлик ва миллий тоқатсизликнинг ҳар қандай кўринишларини қаттиқ қоралаймиз, миллатлараро муносабатлардаги ҳар-ча нохуш ҳолатларнинг олдини олиш ва тугатиш юзасидан ғоят таъсирчан чоратадбирлар кўриш мажбуриятини зиммамизга оламиз. Биз иқтисодий, ижтимоий, маданий муаммоларни ва миллатлараро муносабатларда вужудга келадиган бошқа муаммоларни фақат сиёсий воситалар билан ҳал қилишга ҳаракат қилишимиз хусусида келишиб олдик.

(Давоми 2-бетда)

УЧҚУНДАН АЛАНГА

...Илгарилари турли саналар муносабати билан рўзномаларнинг саҳифалари тўлдирилиб мақолалару хабарлар берилларди. Энди эса қоғоз қиммат, вақт ғанимат, олди-қочди гапларга ўрин қолмади. Аввалги қарсакбозликларнинг фойдасизлигини ҳам кўрдик. Айниқса ёш авлоднинг руҳиятию кайфиятига «ура-ура»чилик тўғри келмайди, унга амалий маслаҳату, ўқишу, ишу, қулай шароиту порлоқ келажакка кафолат керак.

Барибир, ҳа барибир —халқаро кунлар, унутилмас саналар, байраму ҳайитлар чертиб-чертиб, танлаб-танлаб нишонланганн яхши. Ёшларнинг халқаро бирдамлик куни ҳам шу жумлага киради. Қаранги, «Халқ сўзи»га буни, биласизми, ким эслатди? Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Ёшлар ишлари комитети раҳбарияти. Улар мазкур комитет номидан қадрли тенгдошларини қутлуғ айём билан чин юракдан қутлайдилар, жамиятимиз келажаги ҳисобланган бугунги йигитлар ва қизларга сиҳат-саломатлик, бахт-саодат, юртимиз равнақи йўлидаги саъй-ҳаракатларига равнақу ривож, байналмилалчилик анъаналарига содиқлик, хорижий тенгқурлар билан хосиятли алоқалар боғлашда собитлик тилайдилар. Ҳозирги олов ёшлар қалбида чақнаган учқун келажакни машъала alангаси бўлиб ёритажағига ишончимиз комил, дейишади республика парламенти аъзоларининг вакиллари.

«Халқ сўзи» қаламкашлари ҳам Олий Кенгаш комитети қутловларига қўшиладилар ва рўзномамиз Ўзбекистон ёшлигининг ёлқинларини ўз саҳифаларида акс эттиради, қадрдон «Ёш ленинчи» сингари ёшларимизнинг дилга яқин маслаҳатчисига айланиб қолади деган умиддалар.

МИЛЛИОНЛАР УМУМХАЛҚ ҲАШАРИДА

Яқин-яқингача, ҳатто ўтган йили ҳам ЎзТАГ мухбирлари анъанавий ленинча шанбалик тўғрисида хабар қилар эканлар, уни жуда муҳим ижтимоий-сиёсий воқеа сифатида таърифлар эдилар. Уларнинг «дарҳол эълон қилинсин» деган сўзлар ёзилган хабарлари Ўзбекистоннинг барча гўшаларидан республика пойтахтига кетма-кет келиб турарди. Бу хабарлар тушдан кечикмасдан олинарди. «Рапортлар анъанаси» шундай бўлган эди. Бу йил эса бошқача. Ҳа, Ўзбекистон ССР меҳнаткашлари ҳар доимгидек умумхалқ ҳашарига чиқдилар ва аввалгига нисбатан яхшироқ ишладилар. Буни изоҳлаш осон. Чунки ҳар бир киши қандайдир афсонавий, ҳеч кимга маълум бўлмаган бутуниттифоқ жамғармаси учун эмас, балки жонажон жамоаси, оталиқдаги болалар уйи, ўзи учун меҳнат қилди. Балки шунинг учундир, иш якунлари шошилмасдан, қўшиб ёзишларсиз чиқарилди. Ҳеч ким рапорт беришга шошилмади.

Хўш, ўзбекистонликлар умумхалқ ҳашарида қандай ишладилар?

Ҳашарда тўққиз миллиондан кўпроқ киши ёки жумҳуриятимизда яшаётган ҳар икки кишининг бири қатнашди. Далалар, боғларда, шаҳар ва қишлоқларни ободонлаштиришда катталар билан бир қаторда болалар ҳам ишладилар. Зотан, улар болаликданоқ ўзлари туғилган заминни севишлари, уни янада гўзал қилишга интилишлари лозим.

20 апрель куни 750 мингга яқин ишчи, муҳандис-техник ходим завод ва фабрикаларда меҳнат қилди. 400 минг бинокор саноат-фуқаро иншоотларини, уй-жойларни бунёд этиш билан банд бўлди.

Шу куни умуман жумҳуриятимизда 10,4 миллион сўм ишлаб топилди ва шунча сўмлик хизмат кўрсатилди. Ана шу пулнинг 6,7 миллион сўми корхоналар, ташкилотлар, хўжаликларнинг махсус ҳисоб дафтарчаларига ўтказилди, камбағалларга моддий мадад бериш, болалар уйларида, ногирон болалар, пенсионерлар учун овқатланишни ташкил этишда ёрдам кўрсатиш мақсадида турли хайрия жамғармаларига берилди.

Ҳашар жумҳурият аҳолиси дўстлиги ва бирлигини мустаҳкамлашга кўмаклашди. Унинг меҳнат анъаналари барқарор эканлигини яна бир бор тасдиқлади. Ўзбекистон меҳнаткашлари 20 апрель куни давлатимиз асосчиси В. И. Ленин хотирасини ҳурмат билан ёдга олдилар.

(ЎзТАГ).

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси билан Туркманистон Совет Социалистик Республикаси ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида

ШАРТНОМА

Қуйидаги олий аҳдлашувчи томонлар деб аталувчи Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси ва Туркманистон Совет Социалистик Республикаси:

халқларнинг дўстлик ва тотувликда яшашга, мустақил давлатларнинг янгиланган иттифоқини ихтиёрий асосда тузиш ва ривожлантиришга бутун чоралар билан кўмаклашишга бўлган хоҳиш-иродаси ва интилишини ифода этиб, ўзбек халқи ва туркман халқининг тарихий яқинлиги ҳамда қардошлик алоқаларига асосланиб, давлатлараро ҳамкорликнинг барча соҳаларида ўзаро муносабатларнинг эришилган даражасини ва бу ўзаро муносабатларга янги омил бахш этиш зарурлигини ҳисобга олиб;

ўз муносабатларини Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисидаги декларацияси ва Туркманистон Совет Социалистик Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисидаги декларацияси принципларини ўзаро эътироф этиш ҳамда ҳурмат қилиш, икки республика халқларининг ўз тақдирини ўзи белгилашдан иборат ажралмас ҳуқуқи, тенг ҳуқуқлилик ва ички ишларга аралашмаслик, чегараларининг бир бутунлиги ва бузилмаслиги, куч ишлатишдан, тазйиқ ўтказишнинг иқтисодий ва бошқа усулларини қўллашдан воз кечиш, баҳсли муаммоларни муросага келтирувчи чора-тадбирлар ёрдамида тартибга солиш, халқаро ҳуқуқнинг умум қабул қилган бошқа принциплари ва нормалари асосида ривожлантиришни кўзлаб;

халқларнинг моддий фаровонлиги ва маънавий тараққиёти, миллий маданиятларни ўзаро бойитиш, умумий хавфсизликни таъминлаш манфаатлари йўлида томонлар ўртасидаги яхши қўшничилик ва ўзаро манфаатли ҳамкорликни янада ривожлантириш ҳамда мустаҳкамлашга интилиб;

инсон ҳуқуқлари соҳасида умум эътироф этган халқаро нормаларга риоя этиш мажбуриятини ўз зиммаларига олиб, қуйидаги битимга келдилар:

1-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар бир-бирларини янгиланган иттифоқ (федерация) таркибидаги мустақил давлат деб эътироф этадилар ва бошқа томоннинг давлат мустақиллигига зиён етказиши мумкин бўлган хатти-ҳаракатлар қилмаслик мажбуриятини ўз зиммаларига оладилар.

2-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонларнинг ҳар бири ўз ҳудудида тўла ҳокимиятга эга бўлади, ҳар бир халқнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ва ўзини ўзи бошқариш, ўзининг ривожланишига тааллуқли барча масалаларни мустақил ҳал этиш ҳуқуқларини эътироф этади, ўз ҳудудида яшаётган бошқа аҳдлашувчи томон фуқароларининг миллати, дини ёки бошқа тафовутларидан қатъи назар, уларнинг фуқароликка доир, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий соҳадаги ҳуқуқлари ҳамда эркинликларини умуминсоний ва миллий қадриятларни мужассамлаштиришни ҳисобга олган ҳолда инсон ҳуқуқлари бўйича барча эътироф этган халқаро нормаларга мувофиқ кафолатлайди.

Томонлардан бирида истиқомат қилиб турган шахсларнинг бошқа томон фуқаролигини олишига доир масалалар томонларнинг фуқаролик тўғрисидаги қонунларини ҳисобга олган ҳолда тегишли битишув йўли билан тартибга солинади. Фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишни таъминлаш масаласи махсус битимлар билан тартибга солинади.

3-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг ҳудудий бир бутунлигини ва Туркманистон Совет Социалистик Республикасининг ҳудудий бир бутунлигини эътироф этадилар ҳамда ҳурмат қиладилар. СССР доирасида ўз ўрталарида таркиб топган давлат чегараларини ўзгармас деб ҳисоблайдилар, бу чегаралар томонларнинг розилигисиз кимнингдир хоҳишига кўра ўзгартирилиши мумкин эмас. Томонлар Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари раҳбарларининг Олмаота шартномасида ўз тасдиғини топган чегараларнинг даҳлсизлигига қатъий риоя қилиш мажбуриятини зиммаларига оладилар.

Томонлар миллий худбинлик ва миллий муросасизликнинг ҳар қандай кўринишини қоралайдилар, миллатлараро муносабатларда экстремизмнинг олдини олиш ва уни таг-туби билан йўқ қилиш учун, миллатлараро можаролар ва халқларнинг ҳуқуқларини чеклашга бўлган уринишларга йўл қўймаслиқ учун қатъий чоралар кўриш мажбуриятини ўз зиммаларига оладилар, миллатлараро муносабатларда пайдо бўладиган иқтисодий, ижтимоий, маданий ва бошқа муаммолар фақат сиёсий воситалар ёрдамида ҳал этилишини кафолатлайдилар.

4-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг умумий Декларацияси ва халқаро битимларда эълон қилинган инсон ҳуқуқлари устунлигини эътироф этиб, барча миллатлар ва элатларнинг тенг ҳуқуқлилигини, Туркманистон Совет Социалистик Республикасида яшовчи ўзбекларнинг, бошқа миллат вакилларининг, Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасида яшовчи туркманларнинг, бошқа миллат вакилларининг ижтимоий-иқтисодий ва маданий жиҳатдан ҳар томонлама ривожланиши имкониятларини, виждон эркинлиги ва бошқа сиёсий ҳамда шахсий эркинликларини кафолатлайдилар.

Томонлар давлат ва жамоат ташкилотлари даражасидаги, миллий маданият марказлари, ижодий ташкилотлар ўртасидаги алоқаларнинг турли шаклларидан, оммавий-ахборот воситаларидан янада самарали фойдаланиш, шу жумладан Туркманистонда яшаётган ўзбеклар ва Ўзбекистонда яшаётган туркманлар учун телекўрсатувлар ва радиоэшиттиришларни кенгайтириш орқали иккала республика халқларининг турмуш тарзи, маданияти ва анъаналарини тарғиб қилишнинг савиясини ошириш лозим, деб ҳисоблайдилар. Республикаларда маданият кунлари, декадалар ўтказишни, ижодий жамоаларнинг ўзаро алоқаларини кенгроқ йўлга қўйиш керак.

5-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар Туркманистон Совет Социалистик Республикаси ҳудудида ўзбек халқининг ва Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси ҳудудида туркман халқининг ўз она тилини ўрганиш ва ундан фойдаланиш имкониятини, тарихий қадриятлари ва маданият ёдгорликлари муҳофаза қилинишини ҳамда уларга эҳтиётлик билан муносабатда бўлинишини кафолатлайдилар.

Томонлар ўз ҳудудларида яшовчи миллий гуруҳларнинг этник, маданий ва тил жиҳатидан ўзига хослиги сақлаб қолиниши ҳамда равнақ топишига кўмаклашадилар, минтақаларнинг миллий таркибини ҳисобга олган ҳолда давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларининг турли даражаларида миллий гуруҳларнинг вакиллари бўлишини таъминлайдилар.

6-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар (эҳтиёжга қараб) ўзбек ва туркман тилларида таълим бериладиган қўшимча ўқув гуруҳлари, синфлар,

(Давоми 2-бетда)

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси билан Туркманистон Совет Социалистик Республикаси ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида ШАРТНОМА

(Боши 1-бетда).

мактаблар очиш, Ўзбекистон олий ўқув юртлари ва техникумларига туркманистонлик ёшларни, Туркманистон олий ўқув юртлари ва техникумларига ўзбекистонлик ёшларни таълим бериш учун қабул қилишни кенгайтириш, ўзбек ва туркман тилларини, адабиётларини ўрганиш имкониятларини кенгайтириш учун фанлар академиялари илмий-тадқиқот институтларининг таркибида илмий бўлинмалар ташкил этиш ўзбек ва туркман халқининг янада яқинлашувига, уларнинг маданияти бирбирини бойитишига кўмаклашган бўлур эди, деб ҳисоблайдилар.

7-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар ўз халқлари ва давлатларининг сиёсат, иқтисод, маданият, соғлиқни сақлаш, экология, фан ва техника, савдо-сотиқ, гуманитар ҳамда бошқа соҳалардаги ўзаро манфаатли ҳамкорлигини тенг ҳуқуқлилик асосида ривожлантира борадилар, бу соҳаларда ҳамкорлик қилиш тўғрисида тегишли битимлар тузадилар, кенг миқёсда ахборот алмашишга кўмаклашадилар, ўзаро мажбуриятларга виждонан ва сўзсиз риоя этадилар.

Томонлар вилоятлар, ноҳиялар, шаҳарлар даражасида ўзаро муносабатлар ва ҳамкорликнинг хилма-хил шаклларини қарор топтиришга, хўжалик, маданият ва жамоат ташкилотлари, вазирликлар ва идоралар ўртасида бевосита кенг алоқалар ўрнатишга интиладилар.

8-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар ҳар бирининг мулкчилик ва хўжалик юритиш усулларини мустақил белгилаш ҳамда тартибга солиш, ижтимоий адолат ва муҳофаза асосларини рўёбга чиқариш ҳуқуқини эътироф этадилар.

Бир томоннинг бошқа томон ҳудудида жойлашган давлат мулкининг, юридик шахслари ва фуқаролари мулкининг ҳуқуқий режими тегишли битимлар билан тартибга солинади.

9-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар тенг ҳуқуқлилик асосида, шу жумладан, умумий мувофиқлаштирувчи институтлар орқали амалга ошириладиган ўз ҳамкорликлари доирасига:

— инсон ҳуқуқларини муҳофаза қилиш;

— ташқи сиёсат ва ташқи иқтисодий фаолиятда баҳамжиҳат ҳаракат қилиш;

— чет элларда миллий кадрлар тайёрлашда баҳамжиҳат ҳаракат қилиш;

— умумиттифоқ бозорини ва республикалараро бозорни шакллантириш ҳамда ривожлантиришда, бож сиёсати соҳасида ҳамкорлик қилиш;

— энергетика, транспорт, информатика, алоқа системаларини, шу жумладан, ер йўлдошлари орқали алоқалар ва телекоммуникацияларни ривожлантириш ҳамда бошқариш;

— саноат ишлаб чиқариши структураларини такомиллаштириш ва ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш, ишлаб чиқариш-техника йўналишидаги маҳсулотларни ўзаро манфаатли алмашувни амалга ошириш, биргаликдаги корхоналар барпо этиш;

— темир йўл, автомобиль йўллари ва бошқа қатнов йўли шаҳобчаларини кенгайтириш;

— инвестиция сиёсати ўтказиш ва қурилиш базасини ривожлантириш;

— қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат билан таъминлаш соҳасида ҳамкорлик қилиш;

— иккала томоннинг халқ хўжалиги манфаатлари йўлида сув ва бошқа ресурслардан биргаликда фойдаланиш;

— экология ва сейсмология соҳасида куч-ғайратларни бирлаштириш, ягона экология хавфсизлиги системасини яратишда иштирок этиш, фавқулодда вазиятларда ўзаро ёрдам кўрсатиш;

— Оролнинг экология системасини тиклашда, бу минтақада яшовчи аҳолининг турмуш шароитларини яхшилашда иқтисодий, ташкилий, техникавий ва ўзга йўсинда ҳамкорлик қилиш;

— меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва миграция сиёсати;

— жиноятчиликка қарши кураш масалалари киришини эътироф этадилар.

Олий аҳдлашувчи томонлар ана шу ва томонларнинг бошқа муштарак манфаатларини рўёбга чиқарадиган мувофиқлаштирувчи умумий институтлар давлатлар ўртасидаги шартномалар ва ҳукуматлараро битимлар асосида ташкил этилиши мумкинлиги хусусида келишиб олдилар.

10-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонларнинг иқтисодий муносабатлари:

— давлат ҳокимияти ва бошқарув идоралари;

— маҳаллий бошқарув идоралари;

— банклар ва молия системаси;

— мулкчиликнинг ҳар қандай шаклларига асосланган, шу жумладан, биргаликдаги корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлар ва муассасалар;

— якка тартибда иш кўрувчи тадбиркорлар даражасида бевосита алоқаларнинг, иқтисодий ва савдо-сотиқ муносабатларининг, фан ва техникага оид муносабатларнинг устун даражада равнақ топишини таъминлашга қаратилган битимлар орқали тартибга солинади.

Томонлар хўжаликлараро муносабатлар, табиат ресурсларидан биргаликда фойдаланиш, ўзаро савдо-сотиқ, барча турдаги алоқа ҳамда ташишга оид аниқ механизмлар, шунингдек иқтисодий ва ахборотлар айирбошлашга доир ҳамкорлик масалалари ҳукуматлараро битимлар орқали тартибга солиниши хусусида келишиб олдилар. Томонлар бир-бирларига зиён етказиши мумкин бўлган, издан чиқарувчи иқтисодий чоралар қўлламайдилар.

11-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар ўзаро маҳсулотлар етказиб бериш ва хизматлар кўрсатиш, тўловлар, нарх-наволар ҳамда қимматли қоғозлар муомаласи тўғрисида, шунингдек жаҳондаги нарх-наволар даражасига мослаша борган ҳолда ўзаро ҳисоб-китобларга ўтиш муддатлари ҳақида ҳукуматлараро битимлар тузадилар. Бу ҳали битимларнинг тугал рўйхати эмас.

12-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар ўз ҳудудларидаги ҳаво портлари, темирйўллар ва автомобиль йўллари, денгиз ва дарё йўллари шохобчалари ҳамда магистраль қувурлар орқали юкларнинг транзит ҳаракатини таъминлайдилар.

Транзит ҳаракатини таъминлашнинг шартлари ва тартиби томонларнинг махсус битимлари билан белгиланади.

13-МОДДА

Ушбу шартнома моддаларини шарҳлаш ва изоҳлашга доир баҳслар музокаралар йўли билан ҳал этилиши лозим.

14-МОДДА

Ушбу шартнома олий аҳдлашувчи томонларнинг учинчи давлатларга нисбатан олган мажбуриятларига ва улар билан шартномалар тузиш ҳуқуқларига дахл қилмайди.

Ушбу шартнома учинчи томонларга қарши қаратилмаган.

15-МОДДА

Олий аҳдлашувчи томонлар Олий Кенгашларнинг делегациялари, шунингдек, Президентларининг шахсий вакиллари даражасида ушбу шартноманинг ижросига доир масалалар бўйича мунтазам равишда икки томонлама машваратлар ва музокаралар ўтказиб турадилар.

16-МОДДА

Ушбу шартнома ратификация қилиниши лозим. Ратификация ёрлиқлари Тошкент шаҳрида айирбош қилинади.

Ушбу шартнома ратификация ёрлиқлари айирбош қилинган куни кучга киради.

17-МОДДА

Ушбу шартнома ўн йил муддатга тузилади.

Олий аҳдлашувчи томонларнинг ҳар бири ушбу шартнома ёки унинг айрим моддалари амал қилишда давом этишининг қанчалик мақсадга мувофиқлиги тўғрисида машваратлар доирасида музокаралар ўтказиш ташаббуси билан чиқиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолади. Олий аҳдлашувчи томонларнинг ўзаро келишувига мувофиқ ушбу шартноманинг қоидаларига қўшимчалар ва ўзгартиришлар киритилиши мумкин.

Башарти, томонлардан ҳеч бири шартномани бекор қилиш истагини шартнома муддати тугашидан камида олти ой олдин ёзма равишда баён этмаса, шартноманинг амал қилиш муддати кейинги ўн йиллик муддатга узайтирилади.

1991 йил 21 апрель куни Ашхобод шаҳрида икки нусхада ҳар бири ўзбек, туркман ва рус тилларида тузилди. Бунда учала матннинг ҳаммаси ҳам бир хил кучга эгадир.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси номидан
Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Туркманистон Совет Социалистик Республикаси номидан
Туркманистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти
С. НИЁЗОВ.

Ўзбекистонлик қардошларнинг туркман тупроғига ташрифи дилларга хушлик, сафолик бахш этди.

СУРАТДА: ана шундай шодиёна davралардан бири.

Р. ЖУМАНИЁЗОВ олган сурат.

Ўзбекистон ва Туркманистон:

ҲАМКОРЛИК ҚИРРАЛАРИ

(Давоми. Боши 1-бетда).

Биз давлат ва жамоат идоралари, ижодий уюшмалар, оммавий ахборот воситалари йўли билан турли усуллардан фойдаланиб, маънавий, маданий ривожланиш соҳасидаги алоқаларни бундан кейин ҳам ривожлантириш зарурлиги хусусида ўз фикрларимизни очиқ айтдик. Биз она тилларни, миллий маданиятларни сақлаш ва ривожлантириш, тарихий қадриятларни ва халқларимизнинг маданият ёдгорликларини сақлаш зарурлиги тўғрисида бир фикрга келдик. Биз икки республика ҳудудида истиқомат қилаётган миллий гуруҳларнинг этник ва диний ўзига хослигини ҳар томонлама сақлаймиз, минтақанинг миллий таркибини ҳисобга олиб, давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларида уларнинг барча даражалардаги вакиллари бўлишини таъминлаймиз.

Биз учун **иқтисодий соҳада** қуйидаги жиҳатлар жуда муҳим ҳисобланади:

Биринчидан: Биз иқтисодий интеграциянинг умумий стратегияси асосида бошқариладиган бозор иқтисодиётининг тузилмалари ва омилларини шакллантириш учун иқтисодий мустақиллик негизида ва куч-ғайратларимизни бирлаштириш зарурлигини ҳисобга олиб, яқин йилларга мўлжалланган ҳукуматлараро битим туздик.

Иккинчидан: Биз бозор муносабатларига ўтишни ҳисобга олиб, корхоналар, ташкилотлар ва бошқа хўжалик субъектлари ўртасида бевосита хўжалик алоқаларини сақлаш, ўрнатиш ва кенгайтиришга олиб борадиган ҳамма нарсаларга катта имконият яратдик.

Учинчидан: Биз Оролбўйи атрофидаги иқтисодий аҳволни нормаллаштириш учун куч-ғайратни бирлаштиришга ҳамда Орол денгизини сақлаб қолиш ва тиклашга доир узоқ муддатга мўлжалланган иттифоқ-республика дастурини рўёбга чиқаришда фаол қатнашишга келишиб олдик.

Икки республика халқ хўжалиги мажмуини ривожлантиришнинг, масалан, Амударё сувларидан оқилона фойдаланиш, тегишли мутахассислар тайёрлаш, Каспий денгизи соҳилида маданий-соғломлаштириш оромгоҳларини ривожлантиришнинг бошқа йирик минтақа муаммоларини ҳал этиш борасида ҳам олдимизда катта вазифалар турибди.

Ҳаммамиз жуда тезкор сиёсий жараёнларни, қадриятларни қайта баҳолаш, иқтисодиётдаги жиддий таназзулни бартараф этиш, бозорга ўтиш жараёнларини бошимиздан кечираяпмиз. Ана шу мураккаб ўтиш даврида биргаликдаги фаолиятнинг асосий йўналишларида биз учун ҳаракатлар бирлиги ва куч-ғайратларни мувофиқлаштириш айниқса зарур бўлиб қолди. Ўзбекистон ССР ва Туркманистон ССР делегацияларининг бугунги учрашуви худди ана шу вазифаларга хизмат қилади. Ҳозиргина имзоланган ҳужжатлар ҳам худди шуни акс эттиради, — деди Президент.

«Ҳужжатлар имзолангандан сўнг С. А. Ниёзов ва И. А. Каримовнинг Ўзбекистон ва Туркманистон журналистлари, марказий нашрларнинг мухбирлари, ҳукумат аъзолари, Туркманистон Президенти ва Компартияси Марказий Комитети маҳкамаларининг аъзолари, жамоат ташкилотларининг раҳбарлари, бошқа меҳмонлар билан бўлган суҳбатида иккала республика ҳамкорлигининг асосий йўналишларига тааллуқли кўпгина масалалар ҳақида гапирилди.

С. А. Ниёзов билан И. А. Каримов иттифоқ — республика ва республикалараро алоқаларни излашдан келиб чиқадиган бир қанча долзарб ижтимоий-сиёсий муаммолар хусусидаги ўз нуқтаи назарларини ҳам айтдилар. Улар иккала республиканинг ўзаро муносабатларига тўхталиб, республикаларнинг жуда бой табиий-иқлим, хом ашё, маънавий имкониятлари билан шу республикаларда яшовчи аҳолининг турмуш даражаси пастлиги ўртасида вужудга келган минтақага хос муаммони таъкидлаб ўтдилар. Бу вазият, аввало, иккала қўшни халққа муносиб турмуш даражасига эришиш мақсадида куч-ғайратларни бирлаштириш чора-тадбирларини кўришни тақозо этади. Иккала қўшни халқнинг ривожланиш тарихида фахрланса арзийдиган воқеалар кўп бўлиши билан бирга бу халқларнинг умидбахш келажаги ҳам бор. Шу куннинг вазифаси, ҳақиқий мустақилликнинг маъноси ва моҳияти эса шу келажакни яқинлаштиришдан иборат, бунинг учун сиёсатни одамларнинг манфаатларига монанд олиб бориш, уни миллий томирларга ва хусусиятларга мувофиқлаштириш, тўла сиёсий ва иқтисодий эркинликка эришиш лозимдир.

Ўзбекистон ва Туркманистон Президентлари ҳозир бўлган кишиларнинг кўпдан-кўп саволларига жавоб қайтардилар».

Туркманистон ва Ўзбекистон Президентлари учун 21 апрель — якшанба куни янада қизғин иш куни бўлди. Шу куни яна бир ажойиб учрашув — Осиё, Африка, Европа ва Америкадаги қирқдан ортиқ мамлакатнинг СССРда жойлашган дипломатик ваколатхоналари бошлиқлари билан учрашув бўлди.

С. А. Ниёзов учрашувни очиб, бу қадар нуфузли дипломатлар делегациясини табриклар экан, меҳмонларни Туркманистон билан Ўзбекистон ўртасида ҳар томонлама ҳамкорлик тўғрисида Ашхободда имзоланган ҳужжатларнинг моҳиятидан хабардор қилди. Туркманистоннинг сиёсий ва иқтисодий мустақиллиги маъносида республикани ривожлантиришнинг асосий йўналишлари ҳақида гапириб берди.

Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов дипломатларни машҳур ҳужжатларни имзолашдан олдин бўлган воқеалар билан таништирди, Иттифоқ шартномаси имзоланишига алоқадор масалаларни ҳал этишда устун йўналишларни аниқлаши мумкин ва лозим бўлган республикалар ўртасидаги бевосита алоқаларга эътиборни қаратди. У меҳмонларга Ўзбекистондаги ишларнинг аҳволи ҳақида ҳам қисқача гапириб берди, юзага келган вазиятни таъкидлади. Ана шу вазиятнинг асосий мазмуни шундаки, одамларимизнинг турмуш даражаси иттифоқдаги ўртача даражадан жуда ҳам орқада қолиб кетган. Ана шу нарса ҳимоя қилиш воситаларини қўллашга мажбур этади, улардан бири туркман халқи — абадий, садоқатли ва дўст қўшнимиз билан куч-ғайратларни бирлаштиришдир.

Шундан сўнг меҳмонлар савол бера бошлашди. С. А. Ниёзов ва И. А. Каримов бу саволларга жавоб қайтаришар экан, дипломатларнинг икки республика мустақиллигининг ўзига хос хусусияти тўғрисида тасаввурларига ойдинлик киритдилар, Халқаро майдонга иқтисодий жиҳатдан кенг қулоч ёйган ҳолда чиқиш ана шу ўзига хосликнинг таркибий қисми ҳисобланади.

Учрашувда ҳозир бўлган дипломатик ваколатхоналарнинг бошлиқлари республикалар билан марказ ўртасидаги алоқаларни ўрнатиш омилларига тааллуқли масалаларга катта қизиқиш билдирдилар.

Меҳмонлар номидан сўзга чиққан Сенегалнинг СССРдаги элчиси жаноб Паскаль Антуан Сане — Москвадаги дипломатик корпус раҳбари С. А. Ниёзовга дипломатларга туркман диёрида кўрсатилган самимият ва меҳмондўстлик учун чин қалбдан ташаккур билдирди.

У Туркманистон ва Ўзбекистон Президентларига мурожаат этиб, икки қардош халқ ҳаётида катта аҳамиятга молик, чинақам тарихий воқеада ҳозир бўлиш имкониятини яратганликлари учун ҳам уларга миннатдорчилик билдирди.

Святослав ФЕНЮТИН,
ЎзТАГ махсус мухбири,

Людмила ГЛАЗОВСКАЯ
ва Геннадий ОСИПОВ,
Туркманинформ мухбирлари.

(ЎзТАГ).

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси ҳукумати билан Туркманистон Совет Социалистик Республикаси ҳукумати ўртасида 1992—1995 йилларда иқтисодий ва маданий ҳамкорлик қилиш тўғрисида БИТИМ

Ўзбекистон Совет Социалистик жумҳурияти ҳукумати билан Туркманистон Совет Социалистик жумҳурияти ҳукумати, бундан кейин томонлар деб аталади, иқтисодий мустақиллик, тенгҳуқуқлиги ва анъанавий дўстона қўшничилик муносабатлари принципларига асосланиб, 1991 йилги иқтисодий битимнинг ижобий аҳамиятини ҳисобга олиб, ўзаро манфаатли иқтисодий алоқаларни кенгайтириш ва янада ривожлантириш мақсадида ушбу ҳукуматлараро битимни тузишга қарор қилдилар:

1-МОДДА

Томонлар бошқариладиган бозор иқтисодиёти структураси ва механизмини шакллантириш борасидаги куч-ғайратларини иқтисодий интеграцияга доир умумий стратегия асосида бирлаштиришни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайдилар.

2-МОДДА

Томонлар ўзаро муносабатларни корхоналар, ташкилотлар, муассасалар, ҳудудий ёки давлат бошқаруви идоралари ва бошқа хўжалик субъектлари ўртасида ўзларининг ваколатлари доирасида тузиладиган тегишли шартномалар, битимлар ёки протоколлар асосида амалга оширишга келишиб олдилар.

3-МОДДА

Томонлар корхоналар, ташкилотлар, муассасалар ва бошқа хўжалик субъектлари ўртасида бир-бирларига хом-ашё, маҳсулотлар, халқ истеъмоли моллари етказиб бериш ва хизматлар кўрсатиш бўйича бевосита хўжалик алоқаларини бозор муносабатларига ўтишни ҳисобга олиб сақлаб қолинишига, ўрнатилишига ва кенгайтирилишига, шунингдек, шартномалар ва алоҳида қабул қилинган буюртмалар бўйича тўлиқ етказиб берилмаган маҳсулотлар ўрнини қоплаш ишига ёрдам берадилар.

4-МОДДА

Томонлар жумҳуриятлар ҳудудида жойлашган корхоналар ва ташкилотлар, мулкий шаклидан ва қайси идорага тобелигидан қатъи назар, ҳамкорликни амалга оширишда қатнашишлари мумкин. Томонлар рози бўлишган тақдирда ҳамкорликда жумҳуриятлардан ташқарида жойлашган корхоналар ва ташкилотлар, шунингдек, хорижий иштирокчилар ҳам қатнашишлари мумкин.

5-МОДДА

Томонлар етказиб берилган маҳсулотлар учун ҳисоб-китобларда амалдаги прейскурантлар ва шартномавий нархлардан (сўмда) фойдаланадилар. Томонлар бир-бирларига иқтисодий зарар етказиши мумкин бўлган хатти-ҳаракатлар қилмайдилар.

6-МОДДА

Томонлар Оролбўйи аҳолиси турмушининг ижтимоий-иқтисодий, санитария-эпидемиология ва экология шарт-шароитларини тубдан ўзгартириш бўйича 1991—1995 йилларга ва 2005 йилгача бўлган даврга мўлжалланган узоқ муддатли иттифоқ-жумҳурият дастурининг амалга оширилишида куч-ғайратларини бирлаштиришга ва фаол иштирок этишга келишиб олдилар.

7-МОДДА

Томонлар Амударёдан оқадиган сувни тенг ҳуқуқли асосда баравар улушда (Керки сув ўлчаш пости орқали) тақсимлаш масалаларини ҳал этиш зарур деб топиб, биргаликда ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, жумҳуриятлараро коллекторларни таъмирлаш ва эксплуатация қилиш, суғориш системаларидан фойдаланиш, ўз ҳудудларида вужудга келадиган оқава сувларни Амударёга ташланишига йўл қўймаслик мақсадида сув ташланадиган иншоотлар, шунингдек коллектор-зовурлар тармоқлари қуришга доир техник масалаларни ҳал этиш чора-тадбирларини кўришга келишиб олдилар.

8-МОДДА

Томонлар бир-бирларига маҳсулот етказиб бериш ва хизмат кўрсатиш юзасидан қабул қилинган мажбуриятларнинг бажарилиши учун барча транспорт турлари ишларини мувофиқлаштириб турилишини таъминлашга келишиб олдилар.

9-МОДДА

Томонлар жумҳуриятлар халқ хўжалик комплексларини ривожлантиришга доир йирик регионал масалаларни ҳал этишда иқтисодий алоқаларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш мақсадида:

«Сеиди-Тахиятош» юқори вольтли электр узатиш линияси (ЛЭП-500) ва «Тежен-Сарахс — ССЖИнинг жанубий чегараси» темир йўли қурилишини биргаликда амалга оширишни;

Туркманистон ССЖдан олтингугуртли газ етказиб берилишини назарда тутиб, Муборак газни қайта ишлаш заводи базасида қўшма корхона ташкил этиш масаласини ўрганиб чиқишни;

Каспий денгизи бандаргоҳларидан ташқи бозорга чиқиш мақсадида биргаликда фойдаланиш (зарур ҳолларда уларни таъмирлаш) масаласини кўриб чиқишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайди.

10-МОДДА

Томонлар 1992—1995 йилларда Ўзбекистон ССЖ ва Туркманистон ССЖ олий ўқув юртларида ўзбек ва туркман тилларида таълим оладиган олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш миқдорини белгилаб олишга келишиб олдилар. Айни вақтда 1992 йилдан эътиборан Туркманистон ССЖнинг ўзбек тилидаги мактаблари учун педагог кадрларни, шунингдек тегишли бошқарув идоралари ўртасидаги шартномалар ва протоколлар асосида бошқа ихтисосдаги кадрларни ўқишга мақсадли қабул қилиш ва тайёрлашга қарор қилдилар.

Ўзбек ва туркман тилларида ўқитиладиган мактаб ҳамда ҳунар-техника билим юртларини оқилона тақсимлаш масалаларини таҳлил қилиб чиқиш ва зарур бўлганда эса улар тармоғини қайта ташкил этиш, ҳудудларнинг этник-маданий ва нуфусий хусусиятларини ҳисобга олиб янги мактаблар барпо этиш чора-тадбирларини кўриш мақсадга мувофиқ деб топдилар.

11-МОДДА

Томонлар Каспий денгизи соҳилларида аҳолининг дам олиши учун тегишли шарт-шароит яратиш мақсадида 1992—1995 йилларда вазирликлар, идоралар, корхоналар ва ташкилотлар пайчилиги асосида биргаликда фойдаланиладиган дам олиш манзиллари қуришни назарда тутишга келишиб олдилар.

12-МОДДА

Томонлар маданият кунлари, театр санъати фестиваллари, машшоқлар ва ҳофизлар кўриклари, китоб кўргазмалари ўтказиш тажрибасини тиклашга, шунингдек теле ва радио программалар алмашишни кенгайтиришга ҳамда тўғри эфирда радио ва телекўприклар ташкил этишни таъминлашга шартлашиб олдилар.

13-МОДДА

Томонлар ҳар йили, келишилган муддатда жумҳуриятлараро маҳсулот етказиб бериш ҳажми ва структурасини холисона кўриб чиқиб, тасдиқлашни ва бунда уларнинг янада ривожланиш истиқболларини, ўзаро манфаатларни ва шерикчиликнинг тенг асосда бўлишини ҳисобга олишни зарур деб топдилар.

14-МОДДА

Томонлар Ўзбекистон ССЖ билан Туркманистон ССЖнинг ўзаро маҳсулот етказиб бериш бўйича олган мажбуриятларига амал қилишлари учун тўла масъулдирлар ва биргаликда хўжалик субъектларининг уларнинг манфаатларини камситишга қаратилган ҳар қандай уринишларини бартараф этиш чораларини кўрадилар.

Томонлар мазкур битимнинг ижроси тўғрисида бир-бирларига вақти-вақти билан маълумот бериб туришга келишиб олдилар.

15-МОДДА

Мазкур битим имзоланган кундан эътиборан кучга киради ва томонлардан бири жорий календарь йили тугашидан уч ой муқаддам уни ўзгартириш ёки унинг амал қилишини тўхтатиш тўғрисида истак билдирмагунга қадар кучда бўлади.

1991 йил 21 апрелда Ашхобод шаҳрида барча матнлари тенг кучга эга бўлган иккитадан нусхада: ўзбек, туркман ва рус тилларида имзоланди.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси номидан
Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Туркманистон Совет Социалистик Республикаси номидан
Туркманистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти
С. НИЁЗОВ.

ТУТАШ ҚАЛБЛАР

АШХОБОД. (ЎзТАГ махсус мухбири). Туркманистонда Алишер Навоий кунлари тантанали очилиши олдидан икки қардош республика Президентлари И. А. Каримов билан С. А. Ниёзов туркман адабиётининг мумтози Махтумқули ҳайкали пойига гуллар қўйишди ва бу маросим ўзига хос рамзий маъно касб этди. Зотан Навоий билан Махтумқули номлари икки халққа бирдек яқин ва азиздир.

Буюк ўзбек шоирининг адабий ва инсонпарварлик анъаналари кўплаб туркман шоирлари, носирлари, файласуфлари ижодига катта таъсир кўрсатди. Бу эса узоқ ўтмишда вужудга келган мустаҳкам дўстлик ришталарининг яна бир ёрқин далилидир.

Навоий кунлари тантанали очилишида сўзга чиққан Туркманистон Президенти С. А. Ниёзов ва Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов икки республика давлат делегацияларининг учрашувлари ҳамда муҳим ҳужжатлар — Дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартнома билан ҳукуматлараро битимнинг имзоланиши яхши қўшничилик муносабатларига янги омил бағишлаганини таъкидладилар. Ашхободда имзоланган ҳужжатлар биргаликдаги фаолиятнинг асосий йўналишларида бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилиш ва куч-ғайратларни мувофиқлаштиришдек вазифаларни ҳал этишга имконият яратади.

Туркманистон Ёзувчилар уюшмаси бошқарувининг раиси, Туркманистон ССР халқ ёзувчиси Б. Худойназаров ва Ўзбекистон Фанлар академияси Қўлёзмалар илмгоҳининг директори А. П. Қаюмов Навоий ижоди ҳақида сўзладилар.

Тўпланганлар икки буюк шоир — Алишер Навоий ва Махтумқулининг саҳнада пайдо бўлишини узоқ давом этган қарсаклар билан олқишладилар. Алишер Навоий қиёфасини Ўзбекистон ССР халқ артисти, СССР Давлат мукофотининг лауреати Ё. Аҳмедов ва Махтумқули қиёфасини Туркманистон ССРда хизмат кўрсатган артист, Туркманистон ССР Махтумқули номли Давлат мукофотининг совриндори А. Бердиев томошабинлар кўз ўнгида гавдалантирдилар. Ана шу ажойиб шоирлар ва файласуфлар қалами билан яратилган тинчлик ва дўстлик ҳақидаги шеърий мисралар неча асрлар оша бизгача етиб келди.

Тантанали кеча Ўзбекистон ва Туркманистон санъат усталарининг катта концерти билан ниҳоясига етди.

Туркманистонда давом этаётган Алишер Навоий кунларида Ўзбекистон ёзувчилари билан учрашувлар бўлади, шеърият кечалари ўтказилади, кўргазмалар очилади.

Илгариги ва ҳозирги депутатлар

УЗИЛМАСИН ЕРДАН ОЁҒИНГ

Ушбу мақола ғояси кўпдан бери тинч қўймасди мени. Айтмоқчи бўлган гапларим, тушларимга кириб чиқарди ҳатто. Лекин ўзимча ўйлардим: «Қайси рўзномага ҳам керак эди бу гаплар! Депутатнинг жамиятда тутган ўрни, мажбурияти, қолаверса, қарзи ҳақидаги ўй-фикрлар кимни ҳам қизиқтирарди?» Ахир, бизда ҳамма нарсани партия ташкилотлари ҳал қиладилар-ку! Уларнинг фатвосисиз ҳатто оддийгина чўпни бир жойдан иккинчи жойга олиб қўйиб бўлмайди-ку!»

Лекин шукроналар айтамизки, жумҳуриятимиз Олий Кенгаши ўз рўзномасига эга бўлди. Сиз уни мунтазам ўқиб турибсиз. Ана энди қачонлардир юракка сиғмай ётган ҳамма гапларни мана шу қадрдон рўзнома саҳифаларига тўкиб солсак, ҳаддимиз сиғади.

Гапни сал узоқдан бошлайман.

Бундан икки йил аввал машҳур «Малик» совхозига бордик. Қайноқ ёз. Иссиқ ҳавода нафас олиб бўлмайди. Пахтазор гўё ўт ичида — ёнаяпти. Мен давлат хўжалиги вакилининг ҳамроҳлигида, унинг пачоғи чиқиб кетган «Жигули»сида таниқли пахтакор Тўхтахон опа Қирғизбоева бригадаси томон кетаяпман. Орадан ўн-ўн беш дақиқа ўтгач, опани қидириб топдик. У дала айланиб энди келиб турган экан.

— Ҳизирни йўқласак бўларкан,— илиқ кутиб олди опа.— Ҳозиргина сизни эслаб турган эдик.

Сўнгра эса уч кундан сўнг Москвага, СССР халқ депутатларининг съездига жўнаши, у ерда сўзга чиқмоқчи эканлигини айтиб, ёзилган нутқининг хомакисини кўрсатди:

— Сизлар тилга ўқиган одамсизлар, бир кўз ташлаб беринг, илтимос.

Ўқидим. У-бу ерига қалам урган бўлдим. Бир нарса жуда қаттиқ таъсир қилди менга. У ҳам бўлса оддий пахтакор аёлнинг қалбида жўшиб ётган дард. Тўхтахон опа талайгина саволларни ўртага ташлабди: қачонгача пахтакор мана шундай жазирамада ишлайди-ю ойига юз сўмга етар-етмас ҳақ олади? У ҳам одамларга ўхшаб, шанба ва якшанба кунлари хордиқ чиқарадиган пайт келадими? Қачон бола тарбиясига вақт топади? Не-не машаққат билан етиштирилган пахтанинг нархи нега паст ва ҳоказо. Тўхтахон опани кўпдан билардим. Лекин унинг қалбида мана шунча гап борлигини, умуман оддий халқ учун шунчалик куюниб-ёнишини биринчи марта пайқаётган эдим.

Ҳа, Тўхтахон опа оддий деҳқонгина эмас, СССР халқ депутати. Пахтакор учун жонини жабборга бериб куюнчаклик қилаётганлиги ҳам ўз зиммасидаги масъулият салмоғини сезиб турганлигидан (кези келганда айтиб қўяй: ўша съездда опа сўзга чиқолмади. Унга навбат беришмади...).

Ҳамма нарса таққосланганда билинади. Мен аввалги даврларнинг депутатларини жуда яхши биламан. Дадил айтишим мумкин, уларнинг аксарияти халқ ғамидан йироқ одамлар эди. Ҳозир жумҳуриятимиз кинохоналарида «Темир хотин» фильми намойиш этилмоқда. Депутатларимизнинг кўпчилиги худди ана шу «темир одам»лар, яъни роботлар тоифасидан эди. Раҳбарият қайси тугмачани босса, ўшанга қараб иш қилишар, мустақил фикрлаш деган нарсанинг ёнига ҳам бормасдилар. Ҳолбуки, депутатликнинг ҳамма имтиёз ва қулайликларидан (текин транспорт дейсизми, энг кўркам меҳмонхонаю яхшигина харажат пулими) ҳаммасидан ҳеч тортинмай фойдаланардилар. Москва, Тошкентга бориш-у катталарининг кўзига мўлтираб тикилиб ўтириш, улар нима десалар, маъқуллаб қарсак чалиш (яна қанақа қарсак денг — давомли, гулдурус қарсаклар!), аввалдан ишлаб чиқилган, энг юқори доираларда маъқулланган, тасдиқланган тадбирлар учун қўл кўтариб келишдан бошқа нарсани билишмасди. Шу билан бир вақтнинг ўзида депутатлик нишонини ярақлатганча катта йиғинларнинг фахрли раёсатларида гердайиб ўтиришарди. Устига-устак баъзилари ўзларидан пастроқ кишиларни оёқ учида кўрсатишарди. Шу ўринда бир воқеа эсимга тушди.

Саксонинчи йилларнинг боши. Жумҳурият жанубидаги районлардан бирида хизмат сафарида юрибман. Вилоят рўзномасининг масъул котиби менга ҳамроҳ. Чекка хўжаликка йўл олаяпмиз. Мақсадимиз — ўша колхоздаги одамлар билан танишиш, яхши бир нарса ёзиш. Ҳамроҳимнинг эски «Москвич»и қишлоққа олиб борадиган эгри-бугри йўлни чангитиб кетмоқда. Юриб-юриб қандайдир «УАЗ» машинасини қувиб етдик. У йўлнинг ўртасига тушиб олган, ортидан чиқаётган чангдан эса кўз очиб бўлмасди. Бизнинг вақтимиз зиқ — шошилаётибмиз. Ҳамроҳим бир-икки бор дудулатиб сигнал берди. Лекин «УАЗ» йўл бўшатмади. Шунда машинамиз шофери ўзича ғудраниб беозоргина сўкинди-да, пайт пойлаб туриб газни босди. Ҳалиги машинани қувиб ўтди. Енгил нафас олдик. Лекин барвақт хурсанд бўлган эканмиз. Қарасак, орқада қолган машина жаҳли чиққан бўталоқ каби бир бўкириб, яъни моторини гувиллатиб олди-да, бизни қувишга бел боғлади. «Ҳай майли» — дея йўл бердик. «УАЗ» олдинга ўтди-да, биздан беш-ўн қадам чамаси нарида таққа тўхтади. Эшиги очилиб, ўрта бўй, шоп мўйлов, кўкрагида «СССР Олий Советининг депутати» сўзлари ёзилган нишони билан бир кимса тушиб келди.

— Биз кетаётган колхознинг раиси,— деди ҳамроҳим.

«УАЗ»дан тушган киши иккала қўлини белига тираганча «Ф» ҳарфини эслатиб, йўлнинг ўртасига туриб олди. Ёнига бордик. Ийманибгина саломлашдик, ҳарқалай депутатнинг салобати босди...

— Сизларда ўзи андиша деган нарсанинг ҳеч бўлмаса уруғи борми?— дабдурустдан гап бошлади. — Қандай ҳаддиларинг сиғди?

— Нимага... ҳаддимиз сиғиши керак?— бегуноҳ кўзларимни пирпиратиб сўрадим.

— Меҳнат Қаҳрамони, СССР Олий Советининг депутатини қувиб ўтишга!— Кўзлари чақнади халқ вакилининг.— Чанг-тўзонда қолдириб...

— Ахир машинангизнинг орқасига депутатлигингиз ёзиб қўйилмабди-ку!— тилим қичиб кетди менинг.

— Мен ҳали сизларнинг иш жойларингизга ёзаман, шошмай турларинг!— ҳеч жаҳлидан тушмасди у.

Ҳамроҳим — вилоят рўзномасининг масъул котиби ҳар нима қилса ҳам шу ернинг одами-да! Нигоҳини ерга қадаганча мулзам бўлиб қолди. Мен депутатнинг кўзларига тикилдим:

— Ўзингизда ҳам бироз бор-да, ака! Тезроқ юрмадингиз... Биз эса шошиб тургандик. Энди иложи бўлса, бир қошиқ қонимиздан кечинг. Илло-билло иш жойимизга хабар қилманг. Бошлиғимиз баджаҳлроқ одам. Тағин ишдан бўшатиб юборса, бола-чақамиз кўчада қолмасин...

У гапларимдаги қалампир ҳидини сездими — йўқми, билолмадим, лекин шартта машинасига ўтирди-да, жўнаб қолди.

Бу илғор хўжалик ва унинг одамлари ҳақида очерк энди ёзилмаслиги аниқ эди. Биз изимизга қайтдик.

Йўл-йўлакай расво бир кайфиятда келаётиб, ўйга ботдим. «Қандай шароит, қайси муҳит, қай вазият тарбиялайди шундай одамларни? Қандай муҳитнинг маҳсули бу? Ахир у халқ вакили-ку. Нега бунчалик димоғдор? Одоб қани унда, маданият-чи? Оддийгина одамгарчилик қани? Йўқ, халқнинг фарзанди, бинобарин, вакили ҳам эмас. Мавжуд тузумнинг, номенклатуранинг вакили ва фарзанди!» Ҳа, шундай ўйлар келди хаёлимга...

Ўша йили баҳорда вилоят партия комитетининг партиявий-ташкилий бўлимига зарур юмуш билан киргандим. Бўлим мудири стол устига қандайдир катакчаларга бўлинган оқ қоғозни қўйиб, кимдандир телефонда буйруқ олаётганди.

— Эшитаяпман, ёзаяпман. Хўп, олтмиш тўққизинчи округдан ўзбек бўлсин, ёздим, эллик ёшга кирмаган бўлсин, ёздим. Партия аъзоси бўлсин, эркак бўлсин, пахтакор бўлсин. Етмишинчи округдан рус бўлсин, аёл, қирқ беш ёшгача... Ҳаммасини ёзиб олдим. Топамиз, бажарамиз, сизларга уч кун ичида ахборот берамиз...

Ҳалиги одам мана шундай катакчаларга жойлаштирилган (том маънода ҳам, кўчма маънода ҳам) халқ вакиллари тоифасидан эди. Ҳозир у депутатликдан кетган, жумладан раисликдан ҳам. Оддий бригадир бўлиб ишлаяпти. Энди бемалол ўша колхозга бораверишим, ишдан ҳайдалиб кетиш хавфидан ҳадиксирамай ўша собиқ раисни машинада бемалол қувиб ўтаверишим мумкин.

Қоранинг олдида оқ, соянинг қаршисида нур яна ҳам ёрқинроқ кўринади. Энди йўл-йўлакай эшитган нарсаларимдан бирини сўзлаб берай.

Аввал бошдан айтиб қўяй: дўстларим, ҳамкасбларим яхши билишади: каминанинг катта лавозимдаги кишилар шарафига ҳамду санолар айтиш одати йўқ. Мабодо шу нарсани эслатиб қўймасам, муштарийлар мени тўғри тушунмасликлари мумкин.

1990 йилнинг ёзи. Қаршидан Сурхондарё томон йўлга чиқдим. Довон ошгандан сўнг Сайроб қишлоғида, азим чинор ёнида мени қарши олмоқчи бўлган кимсани бироз кутиб қолишга тўғри келди. Одатим,— қаерга борсам, ўша ернинг одамларидан туриш-турмушлари, кайфиятлари тўғрисида суриштираман. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Сўлим чойхонада бир тўп чойхўрлар билан гурунглашиб қолдик.

— Э, мулла ака,— ачиниш оҳангида деди элликларга борган новча киши.— Обкомимизни биздан бекор олиб кетиб қолишдида! Каттага энди ёлчиган эдик...

Ҳамсуҳбатим Сурхондарё вилоят партия комитетининг собиқ биринчи котиби Солижон Мамарасуловни мақтаб кетди.

Файласуфларда бир гап бор: тухумнинг тоза ёки палағда эканлигини билиш учун унинг ҳаммасини танаввул қилиш шарт эмас. Татиб кўрилса бўлгани. Сайроблик ҳамсуҳбатларим ҳам Солижон аканинг инсоний фазилатларини очиб берадиган битта воқеа ҳақида сўзладилар. У бундай бўлибди.

Обкомнинг биринчи котиби эрталаб узоқ районлардан бирига қандайдир кенгашга шошилиб кетаётган экан. Йўлнинг ярмига борганда қараса бир четда аскар йигит қўл кўтариб турганмиш.

— Тўхтатинг, бу йигитни чиқариб олайлик,— дебди саркотиб шофёрига.

Аскар «Волга»га ўтирибди. Орада шундай суҳбат бўлибди:

— Хизмат тугадими, ўғлим!

— Тугади, катта бова!

— Қаерларда бўлдинг?

— Заречкада (яъни, ўзимизча айтганда, Амударёнинг нарёғида — Афғонда).

— Қийналмадингми?

— Ҳа, энди оз-моз.

— Ота-онанг келишингни биладиларми? Демак, кўзлари тўрт бўлиб кутиб туришгандир?

— Тўрт ҳам гапми, саккиз дeяверинг, катта бова!

Шу аснода гап билан бўлиб, аскар тушиб қоладиган чорраҳага қандай етиб келганликларини ҳам билмабдилар.

— Хўп, раҳмат катта бова.— дебди аскар.— Мен тушаман энди.

— Ҳали йўлинг узоқми?— сўрабди Солижон ака.— Айтавер, ўғлим!

— Йўқ, кўп эмас, етти-саккиз чақирим қолди. Ярим соатда етиб оламан.

Обком котиби соатига бир қарабди-да, шофёрига кўрсатма берибди:

— Ҳайданг ўнгга. Мажлис беш минут кутиб турса, ҳеч нима қилмайди. Чинор боламизни ташлаб келайлик.

Ўша куни йигитнинг қишлоғида ҳақиқий тўй бўлиб кетибди. Ота-она ўз кўзларига ишонишмасмиш. Кимсан, вилоятнинг энг каттаси уларнинг ўғилларини ўз «Волга»сида олиб келди-я!

Солижон ака балки бу воқеани унутиб юборгандир — ким билсин. Лекин оддий халқ унутгани йўқ. Тўғри, обком котиби бирон-бир жасорат кўрсатмади, кўп меҳнат талаб қиладиган ишни ҳам қилмади. Инсонийликнинг оддий бир қоидасини бажарди, холос. Лекин шу билан ўзининг қандай одам эканлигини кўрсатиб қўйди...

Яна ҳалиги фикримга қайтаман. Оқнинг олдида қора, нурнинг олдида соя баттар қорайиб кўзга ташланади. Шу ўринда яна бир мисол келтириш жоиз. Бу воқеа Сурхондарёга қўшни вилоятлардан бирида рўй берган эди. Эшитганимга беш-олти йил бўлиб қолди. Лекин тез-тез эслаб тураман. На кулишимни биламан, на қайғуришимни...

198... йилнинг қиш ойларида «Америка овози»радиостанцияси ташвишли бир хабар тарқатди. «Куни кеча К. вилоятининг Н. районида меҳнаткашларнинг Шўро ҳукуматига қарши ғалаёни бўлиб ўтди. Беш юз нафардан ортиқ очяланғоч йўқсил район партия комитети ва ижроия комитети биносини, шунингдек милицияхонани қуршаб олди. Деразаларга шиша ва тошлар отилди. Бир қанча киши ярадор қилинди...».

Бу «Америка овози»нинг сўзи. Хўш, аслида нима бўлган эди?» Ким у «очяланғоч йўқсиллар»? Бор гапми ўзи бу ёки...

Бир сўз билан жавоб бераман. Ҳам бор, ҳам йўқ гап. Энди ҳақиқатни эшитинг.

Н. район партия комитетининг биринчи котиби Паллаев (фамилияси ўзгартириб берилмоқда) хизмат машинасида вилоят маркази томон йўлга отланган эди. Қишлоқ марказидан катта йўлга олиб чиқадиган асфальтга бурилгач, бир четда қўл кўтариб турган йигитга кўзи тушиб қолди. У имо-ишора билан олиб кетишни илтимос қиларди. Хўжайинининг феъл-атворини яхши билган шофер машинани тўхтатмай кетаверди. Паллаевнинг қовоғи уюлган, негадир, тунд эди. Балки яна хотини билан жанжаллашгандир — ким билади дейсиз. Бир вақт у шофёрига ялт этиб қаради:

— Нега қўл кўтарди анов бола?

— Қайдан биламан?— Елка қисди шофер. — Шаҳарга шошилаётгандир-да!

— Нега қўл кўтарди деяпман сенга? Тўхтат машинани! Қайт орқангга!

Шофер буйруқни бажарди. Машинани тўхтатиб орқасига тисарилди. Буни кўрган йигит қўлидаги дипломат чамадончани ўйнатганча хурсанд ҳолда чопиб кела бошлади. У шу яқин-орадаги мактабда жисмоний тарбиядан дарс берадиган ўқитувчи эди.

— Раҳмат, акалар,— деди у шоша-пиша машина эшигини очаркан.— Жонга ора кирадиган бўлдингизлар. Негадир эрталабдан бери автобус йўқ. Институтда қишки сессиямиз бошланиб қолган. Шунга шошиб кетаётгандим...

— Тўхта, ҳей бола! —Унинг сўзини бўлди Паллаев. — Сен кўр-пўр эмасмисан?

— Йўқ, ака, худога шукур, соғман,— тили тутулиб қолди йигитнинг.— Нима гап ўзи? Тинчликми?

— Хўп, кўр бўлмасанг, нега машинанинг номерини кўрмайсан? Ахир ноль-ноль ўн-ку! Демак, обкомнинг номери. Бу сен ўйлаганчалик, киракаш машина эмас!

— Энди, ака шошиб турувдим-да! Кейин қўл кўтариш мендан, тўхтатиш-тўхтамаслик эса сиздан...

— Яна гап қайтаради-я бу шумтака!

Паллаев жаҳл устида йигитнинг онаси шаънига ёмон бир гап айтди. Ўқитувчининг юзи шолғомдай қизариб кетди.

— Сиз катта оға, гўрда ётган онамни ҳақорат қилманг. Мен ҳам айтишим мумкин, сизнинг онангизни... деб.

— Нима? — Паллаев ўтирган жойида йигитнинг юзига тарсаки тортиб юборди.

Йигит ҳам бўш келмади.— ҳар ҳолда жисмоний тарбиядан дарс беради-ку! Бурни қонга бўялган ҳолда Паллаевнинг бўйнига чанг солди. Галстугидан тортган эди, райкомнинг саркотиби, Олий Совет депутати ҳанг-манг бўлиб қолган ўткинчиларнинг кўз ўнгида ерга ғўла каби гурсиллаб тушди. Ўқитувчи уни тепкилай бошлади. Ана бўлди томоша, мана бўлди томоша!

Бу воқеани ҳийла нарида жойлашган ГАИ постидаги милиционерлар кузатиб туришган эди. Дарҳол етиб келишди. Қарашса, райком котиби Паллаевни қандайдир ўқитувчи ўласи қилиб калтаклаяпти. Дарҳол тўрт киши бўлиб йигитга ташланишди. Унинг қўл-оёғини маҳкам боғлашди.

— Машинага ташланглар,— буйруқ берди калтак зарбидан кўзларининг ости кўкариб кетган Паллаев.— Бу ёғини менга қўйиб беринглар.

Паллаев обкомдаги шу кунги мажлисдан кечди. Машинаси орқага — район марказига қайтди. Котиб йўл-йўлакай то районга етгунча қўл-оёғи боғланган банди йигитни маза қилиб уриб келди. «Каттага қўл кўтариш мана бундай бўлади, ҳа аблаҳ, кўриб қўй!»

Ўқитувчи йигитнинг жони қаттиқ экан. Ҳаммаёғи калтак зарбидан моматалоқ бўлиб кетса ҳам ғинг демади. То хушидан кетгунча...

Ўқитувчининг «катта» билан муштлашганини, уни қўл-оёғи боғлиқ ҳолда районга олиб кетишганини шу ерлик одамлардан кимдир кузатиб турган экан, дарров ўқитувчининг қишлоғига ташвишли хабар етиб келди: «Шундай ва шундай. Ўқитувчимизни чала ўлик ҳолда районга, қамоқхонага олиб кетишибди».

Қишлоқ аҳли бирдан қўзғалди. Кимдир қўлига белкурак ушлаган, кимдир паншаха, кимдир кетмон. Увадани керосинга ботириб машъала ясаганларича, район марказига йўл олдилар. Райком, ижроком, милицияни қуршадилар. Биноларни тошбўрон қилишга тушдилар. Паллаев ва гумашталари учун сичқоннинг уйи минг танга бўлиб кетди. Оломон талаб қўйди: «Ўқитувчимизнинг ё тиригини кўрсатасанлар, ё ўлигини!» Охири бечорани олиб чиқишди. Ҳайрият, тирик экан. Ҳамқишлоқлари уни бир амаллаб уйига олиб кетишди. Бор гап шу. «Оч-юпун оломон», «Советларга қарши ғалаён» деган гаплар энди «Америка овози»нинг виждонига ҳавола.

Ҳамма гап нимадан келиб чиқди ўзи? Калондимоғликдан! Ҳа майли, Паллаевку, шошилиб турган экан, тўхтамай ўтиб кетавермайдими! Олам гулистон эди...

Шоир Абдулла Ориповнинг ажойиб тўртлиги бор:

Гоҳо ер меҳрини ўйларкан
Эсга тушар дорнинг сиёғи.
Ажаб ҳикмат, одам ўларкан
Узилганда... ердан оёғи.

Кўпдан бери қалбимнинг қатида яшириниб ётган сўзлар тўла бу мақолани мана шу ажойиб тўртлик билан тугалламоқчи эдим. Лекин хотимага нимадир етишмаётгандай туюлаверди. Бироз оқ рангми, бироз ёруғликми — билолмадим... Ҳа, дилни равшан қиладиган мусаффо бир нарса керак эди. Охири топдим ҳам. Ўтган йилнинг ёз ойларида Андижоннинг Балиқчи районида ажойиб бир гап, тўғрироғи, истак эшитган эдим. Ўшани эсладим.

Бу районга, мана, учинчи йилдирки, халқ севган ажойиб инсон Бегижон Раҳмонов раҳбарлик қилаётир. Собиқ ўқитувчи, собиқ колхоз раиси, бу районнинг жамолини тубдан ўзгартириб юборди. Меҳнаткашларнинг қалбига йўл топа олди. Бир далил. Пахтакорларнинг якшанба куни дам олишларига шарт-шароит яратди. Зарур бўлиб қолиб, кимки ишга чиқарилса икки баравар ҳақ тўланади-да, бошқа куни дам берилади. Янги болалар боғчалари, профилакторий очилди. Умуман Бегижон халқнинг ич-ичига кириб кетди.

Мана натижаси: Ўзбекистон ССР халқ депутатлигига сайлов бўлганда Бегижон Раҳмонов энг кўп — 98 фоиз овоз олди.

Хўш, қандай ажойиб гап, яъни истак эшитдим, денг Балиқчи районида? Каттакон митингда оқсоқоллардан бири шундай деди:

— Биз район раҳбарига, депутатга энди ёлчидик. Бегижонни биздан бошқа ёққа олиб кўймасликларини обкомдану парвардигори каримдан ўтиниб сўраймиз...

Қодиржон СОБИРОВ.

«Хайр, дўстларга салом айт!»

Ҳаммаси кечагидек ёдимда, кўз ўнгимда... 1989 йил март ойи охирги ҳафтасининг сўнгги кунлари эди. Қадрдоним Ўролбой аканинг бетоблигини эшитиб, Самарқанд вилоят шифохонасига бордим. У буйрак касалликлари бўлимида даволанаётган экан. Ҳол-аҳвол сўрашдик. Ўролбой ака кеча яхши ухлаганлигини, соғлиғи ҳам дуруст эканлигини айтди. Палатадаги ойнаи жаҳонда эса бетакрор овоз эгаси марҳум Комилжон Отаниёзов куйларди:

**Дам ғаниимат, дўстлар,
дийдор ғаниимат, дўстлар,
Ҳар нафас қадрини билинг,
меъёр ғаниимат, дўстлар,
Очгай ул аммо кўзинг,
агёр ғаниимат, дўстлар,
Пиру устод, ақрабо, ғамхор
ғаниимат, дўстлар,
Ёр ғаниимат, дўстлар, дийдор
ғаниимат, дўстлар,
Танда меҳмон жонимиз,
зинҳор ғаниимат, дўстлар.**

Боқишлари мунгли, касаллик хуружларидан ўзини анча олдириб қўйган Ўролбой ака қўшиқ сеҳридан сел бўлиб ўтирганча унинг сўнгги сатрларини такрорларди:

**Танда меҳмон жонимиз,
зинҳор ғаниимат, дўстлар.**

Кўр олган суҳбатимиз болалик ва ўсмирлик йилларига бориб тақалди. Биз Наҳрудда қўшни яшаганмиз. Шўх ўқувчи сойларда яйраб чўмилиб, қирадирларда қўй-қўзи, сигир-бузоқ боққанмиз. Сигирларимизнинг юнгидан қўлбола коптоқ ясаб, футбол ўйнаганмиз. Қуврай, янтоқ, шувоқ чопганмиз. Тезак териб, қиш фасли учун ўтин тайёрлаганмиз, қирлардан сомон ташиганмиз. Борингки, қишлоқ болаларининг энг зарур юмушлари бизнинг зиммамизда эди.

Шифохонада у кишига сиҳат-саломатлик, тез соғайиб кетишини тилаб, хайрлашдим. «Қишлоққа, оғайни-қариндошларга салом айт», дея мени маъюс кузатиб қолганди ўшанда у. Бу учрашувимиз сўнггиси эканлигини мана икки йилдирки юракдан эзилиб, армон билан эслайман.

2 апрель куни эрта тонг пайти телефон қўнғироғи кетма-кет, узлуксиз жиринглади. Самарқанд тиббиёт институтининг доценти Сайфулло Абдушукуров совуқ симлар орқали машъум хабар — Ўролбой аканинг вафот этганлигини билдирди. Турган жойимда қотиб қолдим. Қани ўзимга кела олсам... Кўзларимдан тирқираб ёш чиқиб кетди. Шоир Абдулла Ориповнинг хотирамда муҳрланиб қолган сатрлари дардимга дард қўшарди:

**Ҳеч бир ўйламовдим
уйғониб шу тонг,
Тортарманми дея
айрилиқ ғамин.
Сизнинг ҳажрингизда
йиғласа не тонг,
Бу она Самарқанд —
қадимий замин.
Учар қуш қайгадир
албатта қўнар,
Муаллақ қолмагай
ажал чўзган даст.
Лекин йигит кетса,
дарёлар тинар,
Йигит кетганида
тоғлар бўлар паст.**

...Ўролбой Мавлонов ўрта мактабни тамомлагач, Самарқанд дорилфунунининг химия факультетига ўқишга кирди. Талабалик йилларида ҳам тез-тез учрашиб, дилтортар суҳбатлар қурардик. Ўқишни тугатгач, ўзи таълим олган факультетда бир-икки йилча ишлади. Туркистонлик талаба Комилахон билан турмуш қурди. Кейинчалик эса Пайариқ районидаги мактабларда ўқитувчилик қилди. Район партия комитетида инструктор, ташкилий бўлим мудири, халқ назорати комитетининг раиси лавозимларида ишлади. Обрў-эътибор қозонди. Калондимоғлик, манманлик унга ёт эди. Афсуски, раҳбарлик ва инсонийликнинг очилмаган қирраларини кашф қилаётган навқирон дамларида соғлиғи ёмонлашди ва яна муаллимликка қайтди.

Ўтган йили апрель ойининг ўрталарида Ўзбекистон ССР халқ депутатлигига сайловлар куни район мактабларида, маҳаллалардаги учрашувларда қатнашиб, сайловчилар билан суҳбатлашдим. Уларнинг ҳар бири 40 ёшида ҳазон бўлган инсон ҳақида алоҳида ҳурмат билан гапирарди. Менга бевосита унинг раҳбарлигида компьютерлаштирилган ўқув хонасини кўрсатишди.

Вақт — бу қилич! Вақт — бу тошқин сел! У ҳамма нарсани парчалашга қодир. Аммо яхши инсон хотирасини ҳеч қандай куч емиролмайди. Мен Ўролбой Мавлоновнинг баҳор гулларидек сўлганидан минг бор афсус-надомат чеккан ҳолда унинг эл-юрт дилида абадий қолган покиза руҳига ҳамиша сиғинаман.

Лутфулла МАМАСОЛИ.

Маҳалла ҳаёти

КЕНГАШ КЕРАКМИ?

Халқ депутатлари Ҳамза район совети қошидаги маҳаллалар ишини мувофиқлаштириш кенгаши нега бу масалани кўндаланг қўйди!

Яхши ният йўлида қилинаётган ҳар бир иш киши кўнглини тўлқинлантиради. 1989 йилнинг июнида Ҳамза район маҳаллалар ишини мувофиқлаштириш кенгаши ташкил этилди. Бошқачасига айтганда, райондаги 35 та маҳалла комитетининг боши бир жойга қовушди. Бу билан кўпгина масалаларни ҳал этиш, узоқни ўйлаб иш юритиш имконияти юзага келди.

Кенгаш, аввало, ўз ишини маҳалла комитетлари фаолиятини кучайтиришдан бошлади. Шунга мувофиқ ташкилий масалалар кўриб чиқилди. Лоқайд, номигагина маҳалла комитети раиси бўлганлар ўз ўринларини ишбилармон, ташкилотчи кишиларга бўшатиб беришди. Маҳаллаларда жойлашган идора ва муассасалар ишини кучайтириш, уларнинг хизмат даражасини ошириш, ижтимоий ривожланишдан орқада қолган жойлардаги шарт-шароитларни яхшилаш борасида кенгаш амалга оширган тадбирдан кўпчилик мамнун бўлди. Айримлар ҳатто «Шукур, энди шароитимиз бир мунча яхшиланади» — деб қувонишди.

Аммо бу орзулар пуч хаёл экан. Район маҳалла комитетлари ишини мувофиқлаштириш кенгашига партия, совет ташкилотлари, айниқса, район совети ижроия комитети амалий ёрдам бермадилар. Ваҳоланки, қарорларнинг кўпгина бандлари шу нуфузли идораларнинг бўлимларига тегишли эди.

Бундай суст муносабат кенгаш аъзоларида ишончсизлик кайфиятини уйғотди. Улар «Қарорларимиз ижро этилмаса, кенгашнинг нима кераги бор?» деган хаёлга бордилар.

«Наврўз» чойхонасида яқинда бўлиб ўтган йиғилиш ана шу масалага бағишланди. Унга Тошкент шаҳар совет, партия органларининг раҳбарлари, Ҳамза районининг масъул ходимлари таклиф этилдилар. Йиғилиш юзма-юз, ошкора мулоқотга айланиб кетди. Сўзга чиққан оқсоқоллар, маҳалла комитетларининг раислари ва уларнинг ўринбосарлари ўз муаммоларини, дард-ҳасратларини яшириб ўтирмадилар. Йиллар давомида ижтимоий ривожланишдан орқада қолиб келаётган районнинг, маҳаллаларнинг бундан буёнги аҳволи нима бўлади? Одамларнинг хизмат соҳаларига эҳтиёжлари қачон қондирилади. Ўзаро манфаатдорлик асосида қўйилган бу саволларга тегишли раҳбарлар муфассал жавоб қайтардилар. Маҳаллалар ишини мувофиқлаштириш кенгаши ҳозирги шароитда жуда ҳам зарурлиги, у район советининг асосий таянчига айланиб қолганлигини сўзга чиққанлар алоҳида таъкидлашди.

Рустамжон ЗУҲРИДДИН ўғли,
«Халқ сўзи» мухбири.

ҲУНАР — ҲУНАРДАН УНАР

Йигит ёшига етмиш, қиз болага қирқ ҳунар оз, деб бежиз айтишмайди. Аммо жумҳуриятимизда бу нақлга узоқ йиллар амал қилинмай келинди. Оддий пайвандловчилардан тортиб, то машинкада ёзувчиларгача бўлган ҳунармандларни ялиниб-ёлвориб бошқа жумҳуриятлардан олиб келиш одат тусига кирди. Бунинг оқибати эса маълум. Ҳамма жойда мутахассис-ишчига талаб катта бўлгани ҳолда маҳаллий аҳоли ўртасида ишсизлар кўпайиб бораверди.

Кейинги йилларда бу хатони тузатиш, миллий ишчилар синфини шакллантириш сари дастлабки қадамлар қўйилмоқда.

Гулистондаги Ф. Э. Дзержинский номли ҳунар-техника билим юрти жумҳуриятимиз пахта тозалаш заводлари, енгил саноат корхоналари, ташкилот ва муассасаларга лаборантлар, тикувчи-мотористлар, пойабзалчилар, киномеханиклар, газ-электр пайвандчилари ва машинкада ёзувчи ҳунармандларни тайёрлаб чиқармоқда.

СУРАТДА: ишлаб чиқариш мастери Шоира Алимова талабаларга тикувчилик касби сирларини ўргатмоқда.

МУҲАММАД КАРИМ олган сурат.

Битсин сансалорлик

ДОҒДА ҚОЛГАНЛАР

Айтишларича, икки соддадил деҳқон боғида етиштирган маҳсулотларини бозорда сотиш учун узоқ йўл босиб Тошкентга ташриф буюрибди. Бозор тугаб, чойхўрлик бошланибди. Гурунглашиб, вақт қандай ўтганлигини билмай қолибдилар. Бири иккинчисига поезд кетадиган вақт бўлганлигини эслатса, гапи чала қолаётганидан жаҳли чиқиб нима дебди денг:

— Билет қўлимда бўлса, поезднинг қаерга ҳам кетарди, вокзалда кутиб ўтиради-да!

Биз соддадил халқмиз. Мана шундай содда одамлардан бири Сергели райони ижрокомига бир йилдан бери қатнайди. У ердагилар эса «Васиқа қўлингизда, уй поездмаски кетиб қолса» қабилида жавоб берадилар. Бу гаплардан энсаси қотган Фозилжон ота узоқ елиб-югуришлардан сўнг Ўзгариш мавзесидаги 1-уйнинг 95-хонадонига прописка қилинди. Аммо уй ҳали битмаган эди.

— Оиламда олти киши бор. Ҳозир Педагоглар кўчасида истиқомат қиламиз. Ҳужжатларимиз эса мутлақо бошқа жойда қайд қилинган. Кундалик истеъмол моллари олиш учун қўлимизда талон йўқ. Бўлгандаям шаҳарнинг бу бошидан у бошига қатнашнинг ўзи бўлмайди, — деди Фозилжон ота Комилов алам билан.— Бизга берилган уйнинг ярмида ҳар қанча азоб бўлса-да, одамлар яшашади. Чунки уйнинг бир қисмигина ижроком томонидан қабул қилинган. Туриш-турмушимизнинг тайини бўлмай қолди. Ҳатто референдумда ҳам қатнашолмадик. Бизга ўхшаш юзга яқин хонадонда аҳвол шу...

Уй-жойга муҳтожларнинг кўплигиданми, билмадим, шаҳар ижрокомида ҳали қуриб битказилмаган уйлар учун одамларга васиқа ёзиб бериш одат тусига кирган. Бундай иш тутиш фуқарога эмас, кўпроқ ижрокомларга «фойда» келтиради назаримизда. Қўлингизда васиқа билан йиллаб уйга киролмай юраверасиз, унинг битиши эса амри маҳол.

Сабаби не, дерсиз? Ахир қайси уй қачон ишга туширилишини сиз билан биздан кўра ижрокомдагилар яхши билишади-да. Шунинг учун танишларга тезда битадиган ёки тайёр уй-жой учун васиқа ёзилса, сиз билан бизга... Натижада ижрокомга таъна қилолмай доғда юраверасиз. Айбдор — қурилиш ташкилотлари. Улар эса ишчи кучи йўқлиги, ресурсларнинг камлигини рўкач қилишади.

Фозилжон отадек қўлида васиқа кўтариб уйсиз юрганлар минглаб топилади. Бу ҳақда ким бош қотирар-кин?

Ш. СОДИҚОВ.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

ТО СУБҲ ХУРУСЕ УЙҒАНИБ УРДИ НАФАС,
ХУФФОШ ҚАНОТ ОЧҚУЧА МАЙ ҚИЛМА ҲАВАС,
ЧУН ВАЛВАЛА ЧЕКТИ ҚУЙ АРО ТАБЛИ АСАС,
МАЙ ИЧ АНГА ТЕГРУКИМ, ЕТАР САВТИ ЖАРАС.

Навоийни тушунмоқ учун

Тил яқину дил яқин

БЕНУҚСОН — нуқсонсиз, камчиликсиз, беайб.

БЕОБ — 1. сувсиз.
2. нурсиз, хира.

БЕОЗАРМ — беҳаё, уятсиз, тоқатсиз, раҳмсиз.

БЕОРОМ — тинчсиз, оромсиз; беқарор, беҳаловат.

БЕОРОМЛИҚ // БЕОРОМЛИҒ — тинчсизлик, оромсизлик.

БЕОҚИБАТЛИҒ — беоқибатлик, бадбахтлик, ёмон оқибатлик.

БЕПАРДА — беоҳанг, бемақом, беуслуб.

БЕПИР — пирсиз, бераҳнамо, етакчисиз.

БЕР — 1. бермоқ, келтирмоқ;
2. бахш этмоқ, ҳадя қилмоқ, ато этмоқ, эҳсон қилмоқ;
3. сочмоқ, тарқатмоқ, эслатмоқ;
4. яратмоқ;
5. қўшма феълларда ёрдамчи феъл функциясини ўтайди.

БЕРАБТ — беқоида, бетартиб, беалоқа, боғлаимаслик.

БЕРАВНАҚ — равнақсиз, бежило, безиё, беривож, бенур, хира.

БЕРАНГЛИК — рангсизлик, безебу зийнатлик, кўримсизлик.

БЕРАНЖ — ранжсиз, аламсиз, қийинчиликсиз.

БЕРГУ — солиқ, бериладиган.

БЕРИ I — бери, яқин; нари сўзининг зиди.

БЕРИ II — кўмакчи сўз (...дан) буён, то, бошлаб.

БЕРИОЯТ — андешасиз, юзхотирсиз, риоясиз.

БЕРИШТА — ипсиз, риштасиз.

БЕРК — 1. маҳкам, қаттиқ, мустаҳкам, пишиқ.

БЕРКИ — маҳкамланмоқ, санчилмоқ.

БЕРКИТ — 1. жойламоқ, яширмоқ;
2. ўрнатмоқ, қоқмоқ, санчмоқ, ботирмоқ;
3. тўсмоқ, ёпмоқ;
4. маҳкаламоқ, боғламоқ;
5. қамал қилмоқ, ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ.

БЕРКИШ — ёпишмоқ, жойлашмоқ, маҳкам ўрнашмоқ.

БЕРМАК — берув, бериш.

БЕРОҲ — 1. йўлсиз; адашган, гумроҳ;
2. вежсиз, ноаниқ.

БЕРОҲЛИК/БЕРОҲЛИҒ — йўлсизлик, гумроҳлик, йўлдан адашганлик, йўлдан озганлик.

БЕРУН — ташқари.

БЕСАБОТ — беқарор, ўткинчи, саботсиз.

БЕСАМАР — беҳосил, мевасиз, самарасиз.

БЕСАОДАТ — саодатсиз, бахтсиз, иқболсиз.

БЕСАОДАТЛИҚ — саодатсизлик, бахтсизлик, иқболсизлик,

БЕСАР — боши айланган, гангиган, паришон, бевош.

БЕСАРМОЯ — моясиз, манбасиз сармоясиз, чорасиз, иложсиз.

БЕСАРМОЯЛИҒ — сармоясизлик, қўли қисқалиқ, қашшоқлик.

БЕСАРУПО (Й) — бошяланг, оёқяланг, телба, бечора.

БЕСАРУПОЛИҒ — шошқалоқлик, бевошлик, довдираганлик.

БЕСАРУСОМОНЛИҒ — фаромушлик, паришонлик, ожизлик, бечоралик; довдираб қолишлик.

БЕСАЪЙ — уринишсиз, ҳаракатсиз.

БЕСИРФАЛИҚ — сахийлик, қўли очиқлик.

БЕСОМОН — фаромуш, гангиган, саросимага тушган, иложсиз, чорасиз.

БЕСОМОНЛИҚ/БЕСОМОНЛИҒ — паришонлик, саросима, ожизлик, бечораҳоллик.

БЕСОҚИЙ — соқийсиз, бекосагул,

БЕСУКУНЛУҚ — беқарорлик, бесабрлик, енгилтаклик.

БЕСУРМА — сурмасиз.

БЕСУТУН — беустун, устунсиз.

БЕТААЙЮН — 1. бетайин, зое, бекор, бефойда, беҳуда;
2. кўзга кўринмайдиган, оддий, содда, хоксор, камтар.

БЕТААЙЮНЛИҚ — оддийлик, кўримсизлик, камтарлик, хоксорлик.

БЕТААММУЛ — ўйламасдан, мулоҳазасиз, андишасиз.

БЕТААССУФ — афсусланмай, ачинишсиз, аттангсиз.

БЕТАВАҚҚУФ — тўхтовсиз, бетўхтов.

БЕТАВАҲҲУМ — гумонсиз, беваҳм, қўрқувсиз, андишасиз.

БЕТАВЖИҲ — тавжиҳсиз, изоҳлаб бўлмайдиган; ўринсиз, хато, нотўғри, асоссиз.

БЕТАЛАБ — беистак, талабсиз, бетилак, умидсиз, орзусиз, ҳавассиз.

БЕТАРАҲҲУМ — шафқатсиз, бағри тош.

БЕТАРИҚ — йўлсиз, гумроҳ, йўлдан озган, бераҳнамо.

БЕТАХАЛЛУФ — хилофсиз, ўзгаришсиз, аниқ, гумонсиз.

БЕТАҚРИБ — суриштирмай, ноаниқ, бирданига, тўсатдан, танимай, сирдош бўлмай.

БЕТАҲАММУЛ — сабрсиз, чидамсиз, тоқатсиз.

БЕТАҲАРРУК — ҳаракатсиз, қимирлолмаслик.

БЕТАҲОШИ — тортинмаслик, чекинмаслик, қўрқмасдан, ҳайиқмасдан.

БЕТОБ I — оромсиз, бетоқат; хаста, бетоб, бемор, беҳол, бемажол.

БЕТОБ II — тобланмаган, эшилмаган, хом, пишитилмаган.

БЕТОБЛИҒ — касаллик, хасталик, дармонсизлик, кучсизлик, беҳоллик.

БЕТОҚАТНОБ — сабрсиз, чидамсиз, бемажол, беҳол, бедармон.

БЕТЎШ — бемадор, кучсиз.

БЕТЎШАЛИҚ/БЕТЎШАЛИҒ — озиқ-овқатсизлик, емак-ичмаксизлик, йўл анжомисизлик.

БЕУЗРИЙ — узрсиз, сабабсиз.

БЕФАЛОҲ — нажотсиз, хайриятсиз, бақосиз, омадсиз.

БЕФУРУҒ— ёруғликсиз, шуъласиз, нурсиз, хира.

БЕФУСУН — афсонасиз, алдовсиз.

БЕФУТУР — камчиликсиз, футур етмаган, зарар етмаган, бузилмаган.

БЕХАЛАЛ — зарар етмаган, халалсиз, мустаҳкам.

БЕХАСОРАТ — хасоратсиз, афсус-надоматсиз, зиёнсиз.

БЕХЕШ — қариндош-уруғсиз, бегона, кимсасиз.

БЕХЕШОНА — ўзгача, бўлакча, ўзига хос, алоҳида.

БЕХИЛОФ — хилофсиз, қаршиликсиз, тўсиқсиз; очиқданочиқ, тўғридан-тўғри.

БЕХИРАД — ақлсиз, эси паст, ҳушсиз.

БЕХИРАДЛИҒ — ақлсизлик, нодонлик.

БЕХОБ — уйқусиз, уйғоқ.

БЕХОБЛИҒ — уйқусизлик, уйғоқлик.

БЕХОНУМОН — 1. уй-жойсиз, сарсон-саргардон, бечора; хонумонсиз.
2. вайрона.

БЕХОНУМОНЛИҒ — уй-жойсизлик, дарбадарлик, сарсону саргардонлик, оворалик.

БЕХОСТ — беихтиёр, тўсатдан, бехос, ўз-ўзидан, кутмаганда.

БЕХУД — 1. хушсиз, ўзидан кетган, ақлу ҳуши кетган;
2. маст;
3. ихтиёрсиз.

БЕХУДЛУҚ/БЕХУДЛУҒ/БЕХУДЛИҒ — 1. ҳушсизлиқ, ўзидан кетишлик;
2. манманлик;
3. қаттиқ мастлик, ўзини билмаслик;
4. мубталолик, ўзлигини йўқотганлик, ўзни билмаслик.

БЕХУДОНА — ҳушсизларча, телбалардек, беихтиёр, мастона, беҳушона.

БЕХУМОР — хуморсиз.

БЕЧОРАЛИҚ /БЕЧОРАЛИҒ — чорасизлик, иложсизлик, тадбирсизлик, ожизлик.

БЕШ I — 1. кўп, ортиқ, зиёд;
2. тўла.

БЕШ II—беш (саноқ сон).

БЕША — 1. тўқай, ўрмон, чангалзор;
2. макон, маиба.

БЕШАБИҲ — тенгсиз, ўхшаши йўқ, монандсиз.

БЕШАВКАТ — ҳайбатсиз, салобатсиз.

БЕШАМЪ — шамсиз, ёруғликсиз.

БЕШАРАР — ёлқинсиз, алангасиз.

БЕШИБҲ — ўхшашсиз, тенгсиз, монандсиз.

ТАЖРИБА АЛМАШДИЛАР

17-18 апрель кунлари республика олий илмгоҳлари кўп нусхали рўзномалари муҳаррирлари ва масъул котибларининг машғулот-кенгашлари бўлиб ўтди. Ўзбекистон ССР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Тошкент давлат дорилфунунининг журналистика факультети уюштирган бу тадбир иштирокчилари дастлабки куни илм даргоҳлари кўп нусхали рўзномаларининг студент ёшларни байналмилалчи қилиб тарбиялашдаги ролини янада ошириш мавзусида маърузалар тингладилар.

Иккинчи куни машғулот қатнашчилари «Халқ сўзи», «Правда Востока», «Ёш ленинчи» каби республика рўзномалари ҳамда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг полиграфия базаси иш услублари билан танишдилар.

А. ЙЎЛДОШЕВ,

ТОПИШМОҚ

ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ЖИЗЗАХ ШАҲАР СОВЕТИ ИЖРОИЯ КОМИТЕТИ РАҲБАРЛАРИГА

«Партия XXII съезди» кўчасида бир ой ишлаб, уч ой дам оладиган антиқа бир ҳаммом бор. Ундан Карл Маркс, Пушкин, Горький, Луначарский, Тимошенко, Крупская, Энгельс, Попов, Интернационал, Правда, Свобода, Рабочая, Вокзальная, Садовая, Красноармейская, Зерновая, Советская, Воздержение ва бошқа кўчаларнинг аҳолиси бир неча ўн йилдан бери фойдаланиб келмоқда. Қани, топинг-чи, бу ҳаммом Оврупонинг қайси шаҳрида жойлашган?

Хўжа НАСРИДДИН.

Ўзбекистон халқлари тарихи музейини кўриб қайтгач

САВАТ ТЎЛА НОН, ОЧУ НАҲОРИМ БОЛАМ...

Ғалати табиатли одамлармиз: йўқолган, ўғирланган, бирон бахтсиз ҳодиса ёки фалокат туфайли қўлимиздан кетган каттами-кичикми нарсамиз учун куйиб-ёнамиз, югурамиз, баъзан кўрпа-тўшак қилиб ётиб ҳам оламиз. Аммо ўз тасарруфимизда бўлган бойликлар, ноёбу бебаҳо хазиналар, муқаддасликлар ўн йилликлар давомида емирилиб, қадрсизланиб, йитиб борса-да, юрагимиз «жиз» этмайди. Йўқ, мен бу ўринда ҳозирги иқтисодий танглик, тақчиллик даврида ириб-чириб, ишлатишга яроқсиз ҳолга келаётган озиқ-овқат маҳсулотлари ҳақида гапирмоқчимасман. Біровдан яхши, бировдан ёмон дегандек, ишқилиб кунимиз ўтаяпти, ҳеч ким оч қолаётгани йўқ. Аммо... ўзимиз тан олиб-олмаётган яна бир очлик борки... алҳазар, бу — қачонлардан буён шууримизни нурсизлантириб, эътиқоду ғуруримизни ўтмаслаштириб, ору номусимизни хор-зор, руҳимизни лоқайдлик ва тобеликка банд айлаган маънавий очликдир.

Ойбек номидаги Ўзбекистон халқлари тарихи музейи 1964 йилдан буён қўним топган даргоҳга бориб, бебаҳо тилсим-хазина (бундан ҳам муносиброқ ташбеҳ изладим, лекин тополмадим) бойликларининг бир қатраси билан танишиб, уларнинг аҳволини кўриб қайтарканман, дилим:

Саватлар тўла нон,
очу наҳорим болам,
Ариқлар тўла сув,
ташнан зорим болам,—
деб эзиларди...

Аввало музей дарвозасининг ёнбошларига қўйилган, кўчадан ўтган ҳарки одамга ойзини тўғрилаб турган икки тўп ҳамишагидай кўнглимни увиштирди. Хаёлимга жаҳонгир Амир Темур ўз салтанатининг энг шимолий нуқталаридан бўлган Туркистон шаҳрига буюк Аҳмад Яссавий мақбарасини қурдириб, бу билан ўз мулкига бостириб кирмоқчи ҳар қандай ёвнинг турк халқлари нималарга сиғиниб, нималарга эътиқод қўйишларини билиб олишига ишорат этганлиги ҳақидаги тарих келди. Азал-абад замонлар тўфонидан маърифат, илму ҳунар, санъат дурдоналарини омон олиб чиқиш маслаги бўлган ва бунга эришган халқ тарихининг рамзи саналмиш музей остоналарининг тўплар билан бошланиши, тўплар билан «қўриқланиши» мантиқан тўғримикан?

Уймакор эшикдан ичкарига киришинг билан шундоқ йўлакда «Музей ёпиқ» деган ёзув.

Аммо деворларга оқ ганчдан ишланган (музей кўчиб келгандан анча кейин — 1978 йилда деворларга шундай безак берилган экан) шарқона нақшлар лаҳзада диққатингни тортади. Ташқаридан қараганда беихтиёр тилга келадиган: «Наҳотки Ўзбекистон халқлари тарихи музейи учун мана шу Европа меъморчилиги услубида қурилган бинодан бошқа бирорта миллий-анъанавий шаклда бунёд этилган муносиб бино топилмаса?» — деган саволниям унутасан.

— Шароит тақозоси билан музейимиз икки йилдан буён ишламайди, — дея худди ўзи гуноҳкордай изоҳ берди музейнинг бош сақловчиси Комилжон Турсуналиев.

Ҳамроҳим менга биринчи қаватдаги хоналардан иккитасини очиб, у ердаги жовонлар ичига тиғиз осилган, тахланган миллий кийимларни; токчаларга зич терилган уй-рўзғор буюмларини; бир-биридан жой талашиб ётган касб-ҳунар асбоб-ускуналарини кўрсатди. Айрим муаллифларнинг якка нусхада бажарган чинни буюмлари йўлакларда очиқ ҳолида ётибди. Табиий ипакдан тўқилган шойи, атлас, банорас матолардан кенг-мўл, соддаю салобатли, иқлим шароитимизга мос тикилган аёллар либосларини томоша қиларканман, бизларнинг ҳозирги етти жойидан сириб тикилган кийимларимиз нақадар бачканаю ўзликдан йироқлигини ҳис этдим. Бир дўппилар кўрдим... Бухоронинг зар дўппилари, Хоразмнинг тос қалпоқлари, Тошкенту Фарғонанинг ироқи дўппилари, Самарқанднинг қадимий дўппилари, ероқчин (тунда кийиб ётиладиган бош кийими), Бойсуннинг қизил рангларга бой дўппилари (қизил ранг қуёшнинг кучли радиациясини қайтараркан), Ургут, Шаҳрисабз дўппилари... Хаёлан ўзим кўришга муяссар бўлган Киев, Ленинград, Новгород музейлари бойликларини, эвоҳ, қарийб етмиш йилдан буён қисилиб-қимтиниб кун кўраётган ёдгорликларга таққослайман. Ҳар бир тортмадаги нарсалар билан катта-катта хоналарни жиҳозлаш мумкин.

— Ҳозир сизга бир мўъжизани кўрсатаман. Лекин бу минг мўъжизадан биттаси, холос, — деди ҳамроҳим ва ичкарироқдан заррин рангли чопонни олиб ёруғликка чиқди. Во ажаб... Тоғдек эр йигитга атаб тикилган... Ишонинг, ишонманг, қўлда игна билан майда заҳмли чокда ҳамма жойларига гуллар кашталанган бу чопоннинг олдида ҳозирги замоннинг энг мукаммал тикув машиналарида тикилган кийимлар ўтаверсин! Ўзбек аёли ўтмишда ожизу мазлуммиди? Эрига тобе ва меҳр-муҳаббати топталган бечорамиди? Ўзбек аёли ўтмишда саводсизмиди, билимсизмиди, маданиятдан йироқмиди? — бу саволларга жавоб излаб даста-даста китоб ёзмоқдан кўра, мана шу чопонни кўзларинг яйраб, дилинг ҳайратини сўзда ифода этолмай... туйғунингча томоша қилмоқнинг ўзи кифоя. Фақат... чопон ва у каби халқ тарихининг минг-минглаб гувоҳлари ёруғликка чиқолмай ётибди.

Иккинчи қаватга кўтарилдик, ҳамма хоналардаги ёдгорликлар йиғиштириб олинган. Юрсанг, йўлак четидаги бўш шкафлар зириллайди. Полнинг чап томони бошдан охиригача девордан ажраб кетган, ўртароқда пол ўпирилиб, кўндаланг тўсинлар очилиб қолган, тўсинларнинг ярим қаричча қисми деворга илиниб турибди. Тепага қарасанг, юрагингни баттар ваҳима босади: девор билан шифтни бирлаштирган бурчакнинг ҳам «жағи очилиб» ётибди. Коридорнинг тўрида ноёбдан-да ноёб ёдгорлик — Сурхондарёнинг Фаёзтепа қазилмаларидан чиққан, эрамизнинг I-II асрларига мансуб Будда ҳайкали чордона қуриб ўтирибди. Шу қадар мукаммал ва нафис ишланган бу бебаҳо дурдонанинг ёши икки минг йилга яқин эканлигига ишонгинг келмайди.

— Японлар бу ҳайкални ўз оғирлиги бароборидаги олтинга сотиб олмоқчи бўлганлар, — изоҳ берди Комилжон ака.

Гап олтинда эмас, халқимизнинг икки минг йил олдин яшаган аждодлари қалби, санъати, руҳи қолган ёдгорликни олтинга алиштириб бўладими? Олтиндан ҳам қимматлироқ нарса топилганда, японлар Буддани сотиб олиш учун ўшаниям аяшмасмиди?..

Учинчи қаватга кўтарилсангиз, Ўзбекистоннинг совет давридаги ҳаёти, тарихини акс эттириши керак бўлган хоналар шип-шийдам, нимқоронғи йўлак ваҳимангизни оширади, шифтнинг бўр қатламлари кўчиб тушган, деворларнинг дарз кетган жойлари беҳисоб, девор билан шифтнинг оралиғидаги ёрилган жойларни таъмирлашнинг фойдаси йўқ, чунки иморатнинг пойдевори дарз кетган...

Музей ҳовлисида археологик қазилмалар чоғида топилган буюмлар очиқ ҳавода ётибди. Тик ва ноқулай зина орқали тушиладиган ертўла — қозонхонадаги шифтга етгулик шкафлар орасидан бир киши зўрға ўтади: каттаю кичик тортмаларда—олис ва яқин тарихимизнинг тилсиз гувоҳлари, тилсиз тилмочлари. Намликдан, унда-бунда оқиб ётган сувлар таъсиридан ёдгорликларни сақлаш осонмас.

Ҳамсуҳбатимнинг айтишича, мен кўрган ёдгорликлар музейдаги мавжуд экспонатларнинг беш фоизича ҳам келмас экан.

Ноқулай, ишлаш учун мутлақо шароити бўлмаган хоналарда ўтириб тарихий обидаларимизни келажак авлодга имкон қадар кўпроқ қолдириш йўлида меҳнат қилаётган музей жамоаси ўтган йилнинг ўзида тўрт мингга яқин янги экспонат йиғибдилар. Афсуски, музейдаги мавжуд мингга яқин гиламлар турлари, бир минг икки юз хилдаги хотин-қизлар тақинчоқлари, мингдан ортиқ расмлар, олтмиш мингдан ортиқ тангалар (эрамиздан аввалги суғдлар давлатида зарб қилинган тангалардан тортиб ҳозиргиларигача), етмиш мингга яқин археологик буюмлар, қирқ минг архив ҳужжатлари,.. қисқаси, жами 200 мингдан ортиқ баҳосию ўхшаши йўқ ёдгорликлар таваккал ва тасодифнинг комига юзма-юз ётибди.

Музей ходимлари айтганларидек, аввало бу бинонинг ўзи музей учун муносибмас: хоналари кичик-кичик, иш кабинетлари учун мўлжаллаб қурилган. Музейга эса хоналари катта, кенг, ёруғ, баланд бино керак.

Боболаримиз, момоларимизнинг руҳи поклари олдида «узр» демоққа тилим бормай, елкамни тоғ босгандай гуноҳкор чиқарканман, «маънавий очлик» деган фалокатнинг тиғли тили бағримни ялаб-ялаб юпқартириб бораётганга ўхшайди. Адаштириб, чалкаштириб юбордик: ҳақу ноҳақнинг чегараси қаерда?!

Бу саволнинг энг тўғри жавоби ўзимиз нимқоронғи, тору танқис хоналарга, ертўлаларга қамаб, юзимизни терс ўгирган (бироқ Тоғ Сулаймоннинг олдига келмайди!) авлоду аждодларимиздан қолган ёдгорликларда эмасмикин?

...Ушбу мақолага ярим тундан ўтганда нуқта қўйдим. Кўзим уйқуга илиниб-илинмай... ернинг силкинишидан (10 февраль) уйғониб кетдим. Хаёлимга аввали кундуз кўрганларим — музей манзаралари, омонат илиниб турган тўсинлар келди... Назаримда, она еримиз бизғофил фарзандларини силкитиб-силкитиб уйғотарди...

Муҳтарама УЛУҒ қизи.

ТАҲРИРИЯТДАН. Англаганингиздек, юқоридаги сатрлар ёзилганидан буён икки ойга яқин муддат ўтди. Бу давр ичида мазкур муаммонинг ечимлари томон муҳим қадам қўйилди: Президент И. А. Каримов меҳнаткашларининг кўпгина истак ва талабларини ҳисобга олиб, В. И. Ленин музейи филиали биносини Ўзбекистон халқлари тарихи музейига айлантириш режаси борлигини элга маълум қилди.

Бир қарашда, ушбулар энди рўзнома юзини кўриш ҳам шарт эмасдай туюлади. Аммо...

Халқимизнинг муқаддас тарихини қадрлаш, авлодларга етказиш, ўзлигимизни англаш йўлида, етмиш йиллик чигал тугунларни ечиш борасида ҳукуматимизнинг бу тадбири нечоғли муҳим ва эзгу эканлигини тераи англашимиз учун ҳам мақолани чоп этдик.

Фарғона ипак йигириш фабрикаси маъмурияти корхона ишчи-хизматчилари ва улар фарзандларининг саломатлигини муҳофаза қилишга 350 минг сўм қўшимча маблағ ажратди. Шу мақсадда Андижон давлат медицина институти билан шартнома тузилди. Институтнинг врач ва олимлари фабрика ишчи-хизматчилари, уларнинг болаларини медицина кўригидан ўтказадилар.

СУРАТДА: Андижон давлат медицина институти кўз касалликлари кафедраси катта ассистенти С. Жалолиддинов тўқувчиларни тиббий кўрикдан ўтказмоқда.

Ш. АЛИМОВ олган сурат.

МУТАРЖИМЛАР БАҲСИ

Самарқандда бўлиб ўтди

Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат дорилфунунида мутаржимларнинг жумҳурият миқёсида ўтказилган иккинчи анжумани ана шу масалалар доирасида баҳс юритди. Икки кун давом этган илмий конференция ўз ишини уч бўлимда олиб борди. Бизнингча, «Алишер Навоий мероси ва жаҳон адабиёти» бўлими фаолияти улуғ шоирнинг Ўзбекистондаги муборак йили ва унинг 550-таваллуд солномаси саҳифаларида алоҳида из қолдирди.

Анжуман иштирокчилари юзга яқин мавзуда ўз фикр-мулоҳазалари ва хулосаларини ўртага ташладилар. Хусусан, тошкентлик олимлардан Ғ. Саломовнинг «Таржима ва замон», А. Умаровнинг «Миллий уйғониш ва бадиий таржима», самарқандликлардан Б. Валихўжаевнинг «Алишер Навоий меросининг жаҳон адабиётида тутган ўрни», М. Холбековнинг «Покланиш замонида ўзбек — Оврупо таржимончилиги ва адабий алоқаларига доир», андижонлик мунаққид Ҳ. Болтабоевнинг «20-йиллар ўзбек адабиёти хорижий туркшунослар талқинида (Фитрат ижодига муносабат)» мавзусидаги чиқишлари қизғин таҳлилу талқинларга сабаб бўлди. Шунингдек, Париж ва Москва олимлари ҳам кун тартибидаги ўткир масалаларга тўхталдилар.

Мутаржимларнинг бу галги анжумани республикамизда ҳал этилиши лозим бўлган қатор тадбирларни ҳам кўндаланг қўйди. Чунончи, анчадан буён «Таржима санъати» альманахи чоп этиб келинаяпти. Лекин нашрлар оралиғидаги бўшлик, танаффус тобора кенгайиб бормоқда. Шу боис бу ишни даврий тўплам чиқаришга айлантириш зарурати сезилмоқда. Тошкент ва Самарқанд давлат университетларида йиллик мажмуалар нашр қилишни йўлга қўйиш жумҳурият таржимашуносларининг қимматли илмий тадқиқотларини рўёбга чиқариш имконини берган бўлур эди. Булардан ташқари олий ўқув юртларида таржимашунослик кафедралари ташкил этиш, жумҳуриятлараро мутахассислар малакасини оширув тадбирларини ўтказиш, энг долзарб масалалардандир.

Холмуҳаммад НУР,
«Халқ сўзи» мухбири.

Китоблар оламида

ИҚТИСОДИЁТГА ДОИР

«Ўзбекистон» нашриёти меҳнаткашларнинг иқтисодий билимини оширишга кўмаклашиш мақсадида бир қанча дарсликлар, илмий-оммабоп китоблар, рисолалар чоп этди. Шулардан бири «Хўжалик ҳисоби: ўзини-ўзи маблағ билан таъминлаш, ўзини ўзи бошқариш» қўлланмасидир. Унда халқ хўжалиги тармоқлари ҳамда корхоналарида қайта қуришни қандай амалга ошириш, иқтисодий омилларни, жумладан тўла хўжалик ҳисоби табиатига мос тушувчи марказлашган бошқариш усулларини қандай ҳаракатга келтириш мумкинлиги ҳақида гап боради.

Қўлланма хўжалик раҳбарлари, корхоналар, вазирликлар ходимлари, партия, хўжалик фаоллари ҳамда тарғиботчиларга мўлжалланган.

«Корхонани ижтимоий ривожлантириш ва кадрлар билан ишлаш» номли ўқув қўлланмасида эса ижтимоий жараёнларни бошқариш, кадрлар билан ишлаш, меҳнат жамоаларини барқарорлаштиришнинг ҳозирги шароитидаги долзарб масалалари кўриб чиқилади. У малака ошириш институтларида, иқтисодий таълим оммавий курсларида шуғулланувчиларга аталган.

«Ўзбекистон» нашриёти иқтисодиёт масалалари, хўжалик юритишнинг янги шароитларида ишлаш тартиби ҳозирги пайтда ҳаммани қизиқтиришини ҳисобга олиб, иқтисодиётнинг янгидан вужудга келаётган тармоқлари бўйича ҳам китоб ва рисолалар чоп этмоқда. Жумладан, иқтисод фанлари номзоди Н. Иброҳимованинг «Хўжалик юритишнинг янги механизми», иқтисод фанлари номзодлари О. Отаева билан С. Суюновнинг «Матлубот кооперацияси ва турмуш тарзи» номли рисолалари нашр қилинди.

Дастлабки рисола савол-жавоб тариқасида тайёрланган. Унда туб иқтисодий ислоҳотнинг зарурлиги, хўжалик юритиш системасини қайта қуришда корхона бошланғич нуқта эканлиги, тўла хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлашнинг моҳияти ва бошқа масалалар бўйича юздан зиёд саволга лўнда жавоб берилган.

Иккинчи рисолада матлубот копперациясининг қайта қуриш шароитидаги фаолияти, одамларнинг ўсиб бораётган моддий ва маданий эҳтиёжларини қондириш, уларнинг турмуш тарзини такомиллаштиришдаги ўрни ёритиб берилган.

Ҳар иккала рисола тарихчилар, файласуфлар, иқтисодчиларга, олий ўқув юртлари муаллимларига, сиёсий ва иқтисодий ўқув масканлари тингловчиларига, тарғиботчиларга мўлжаллаб чиқарилган.

Шунингдек, нашриёт томонидан молия муаммолари ва уларни ҳал этиш йўллари, самарадорлик ва рағбатлантириш, интенсиялаш ва унумдорликнинг ўзаро боғлиқлиги масалалари ёритилган рисолалар ҳам нашрга тайёрланган. Улар яқин орада китобхонлар қўлига бориб тегади.

Г. ҚУРБОНҚУЛОВА,
«Ўзбекистон» нашриётининг реклама бўйича муҳаррири.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАҚАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 21.20

Индекс: 64606. 5233-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Халқ сўзи